

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

**Факультет права, гуманітарних і соціальних наук
Кафедра публічного та приватного права**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до семінарських занять з дисципліни
«Цивільне та сімейне право. Загальна частина»
для здобувачів вищої освіти денної форми навчання
галузь знань D Бізнес, адміністрування та право
спеціальності D8 «Право»
(Електронне видання)**

«До друку, в світ дозволяю»

Проректор _____

Протокол №8 від 15 січня 2026 р.

Укладачі:

Г. А. Капліна, доцентка, к.ю.н.
Л. М. Загоруй, доцентка, к.ю.н.

*Весь цифровий і фактичний матеріал,
бібліографічні відомості перевірені.
Написання одиниць відповідає стандартам.*

Київ 2026

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

**Факультет права, гуманітарних і соціальних наук
Кафедра публічного та приватного права**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до семінарських занять з дисципліни
«Цивільне та сімейне право. Загальна частина»
для здобувачів вищої освіти денної форми навчання
галузь знань D Бізнес, адміністрування та право
спеціальності D8 «Право»
(Електронне видання)**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри публічного та
приватного права
Протокол №8 від 15 січня 2026р.

Київ 2026

Методичні вказівки до семінарських занять з дисципліни «Цивільне та сімейне право. Загальна частина» (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання галузь знань Д Бізнес, адміністрування та право спеціальності Д8 «Право») / Укладачі: Капліна Г. А., доцентка, к.ю.н., Загоруй Л. М., доцентка, к.ю.н. Київ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2026. 92 с.

Методичне видання спрямоване на вивчення і засвоєння здобувачами вищої освіти самостійно та на підставі лекційного матеріалу теоретичної основи та практичного матеріалу з дисципліни «Цивільне та сімейне право. Загальна частина».

Структура методичних вказівок включає загальні методичні вказівки до курсу «Цивільне та сімейне право. Загальна частина». Це теоретичні питання та практичні завдання ситуаційного характеру, а також перелік рекомендованої літератури, у тому числі, нормативних актів та матеріалів судової практики і питання до іспиту.

Укладачі:

Г. А. Капліна, к.ю.н., доцентка
Л. М. Загоруй, к.ю.н., доцентка

Відповідальний за випуск: доц. Антоненко М.І.

Рецензент: проф. Шаповалова О.В.

ВСТУП

Цивільне право України відноситься до числа навчальних дисциплін, що складають основу, фундамент сучасної юридичної освіти. Це один із найбільш складних навчальних предметів, які вивчаються у навчальних закладах юридичного профілю, що пояснюється великим об'ємом нормативного матеріалу, складністю теоретичних конструкцій, застосуванням до широкого кола правових відносин та різноманітням практики.

Курс цивільного права включає в себе дві частини - Загальну та Особливу.

Перша (Загальна) частина цивільного права присвячена загальним положенням цивільного права і двом інститутам особливої частини цивільного права: праву власності та іншим речовим правам і праву інтелектуальної власності. Така структура зумовлена пандектною системою сучасного цивільного права. Загальна частина цивільного права передбачає норми та інститути, які поширюються на всі суспільні відносини, що піддаються цивільно-правовому регулюванню.

Друга (Особлива) частина цивільного права регулює цілком конкретні майнові та особисті немайнові відносини: зобов'язальні договірні і недоговірні відносини, відносини інтелектуальної власності, а також спадкові відносини.

Засвоєння Загальної частини цивільного права є необхідною передумовою успішного опанування Особливою частиною цивільного права. Спадкові відносини здобувачі вищої освіти вивчають одразу після вивчення права власності та інших речових прав з урахуванням тісного взаємо зв'язку цих відносин.

Метою викладання дисципліни є розкриття теоретико-методологічних основ правового регулювання особистих немайнових і майнових відносин, які виникають на засадах юридичної рівності,

вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників; формування у студентів загальнонаукові уявлення про сутність та порядок регулювання цивільних правовідносин; навчання студентів оперувати термінами, що відносяться до сфери цивілістики та напрацювання навичок застосування вітчизняного цивільного законодавства при розв'язанні конкретних практичних завдань.

Таким чином, вивчення студентами цієї навчальної дисципліни спрямоване на вироблення в них аналітичного мислення, пізнання тонкощів правової матерії, спроможності правильно розуміти та кваліфікувати цивільно-правові ситуації, формування гармонійної всебічно розвиненої особистості, а також на оволодіння знаннями, уміннями й навичками, які потрібні їм у здійсненні своєї професійної діяльності.

Вивчення курсу «Цивільне та сімейне право» передбачає, крім лекцій, проведення семінарських занять, які є важливим засобом глибокого засвоєння норм права та законодавства у сфері цивільних відносин.

Метою методичних вказівок є надання студентам допомоги в найповнішому оволодінні матеріалом з правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин, в придбанні навичок самостійної роботи з нормативною і науковою літературою, у виробленні уміння аргументовано (з посиланнями на нормативно-правові норми і інші джерела) і логічно послідовно викладати матеріал. А також в придбанні навичок практичного застосування відповідного законодавства в конкретних життєвих ситуаціях. З цією метою завдання методичних вказівок складаються з двох самостійних частин - теоретичної частини, що містить теоретичні питання, та практичної, що складається із юридичних казусів.

На семінарські заняття викладачем виносяться теоретичні питання, передбачені робочим навчальним планом з дисципліни. Розкриваючи сутність теоретичних питань, студенти повинні прагнути до максимально повного і чіткого викладу всіх проблем, що досліджуються. При цьому важливо показати діалектику їх розвитку, розкрити відмінності у

трактуванні положень, які розглядаються, провести порівняльний аналіз з питань, що висвітлюються у відповідних розділах різних підручників і в спеціальній літературі.

Практична частина методичних вказівок пов'язана з вирішенням ситуаційних завдань (задач), що сприяє закріпленню теоретичного матеріалу.

Під час розв'язання задач потрібно вчитися юридично мислити, самостійно оцінювати ту або іншу правову ситуацію. Більше уваги слід приділяти навчальній, науковій літературі, статтям у спеціальних журналах. Відповідь студента повинна бути обґрунтованою, чіткою, повною і мотивованою. Не можна робити висновок, фіксуючи лише порушення закону, треба обов'язково показати наслідки такого порушення і способи відновлення порушених прав. Це можливо уяснити лише шляхом правильного підбору необхідного нормативного матеріалу. З цією метою, перш за все, необхідно вивчити основні засади регулювання цивільно-правових відносин, закріплені Конституцією України, Цивільним кодексом України та іншими законами та підзаконними нормативними актами.

Цивільне право є частиною загальної системи права України, знаходиться в зв'язку з іншими галузями права. Особливо цей зв'язок проявляється між сімейним, житловим, трудовим та іншими галузями матеріального права. Здійснення та захист прав та інтересів учасників цивільних відносин здійснюється за допомогою норм цивільного процесуального права України. У зв'язку з цим, при вирішенні завдань необхідно користуватись не тільки законодавством, що регулює правовідносини у сфері цивільних правовідносин, а також нормативно-правовими актами інших галузей законодавства. В окремих випадках необхідно користуватись відповідними постановами Пленуму Верховного Суду, а також постановами Пленуму Вищого спеціалізованого суду України по розгляду цивільних та кримінальних справ, які містять роз'яснення щодо практики застосування діючого законодавства при

розгляді справ та впливають на єдине (однакове) його застосування. Доцільно також вивчати практику Європейського суду з прав людини.

Виконання передбачуваних завдань дозволить перевірити вірність засвоєння теоретичного матеріалу, спроможність застосувати відповідний нормативний матеріал, правову норму до конкретної, взятої з практики судових органів ситуації.

Методичні вказівки включають плани семінарських занять, акцентують увагу на найбільш істотних моментах у вивченні кожної теми, представляють для вирішення конкретні життєві ситуації, а також містять контрольні питання з кожної теми, що вивчається.

За підсумками вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти складають іспит на основі модульної системи навчання згідно з принципами Болонського процесу.

Семестр 2-й

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ СУЧАСНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

ТЕМА 1. Цивільне право в системі права України

семінарське заняття
2 години

Мета заняття: ознайомлення студентів із вимогами кафедри щодо вивчення дисципліни «Цивільне та сімейне право»; роз'яснення вимог, що пред'являються до них на семінарських заняттях; ознайомлення з порядком проведення модуль-контролю та іспиту з цивільного права; виявлення знань студентів, що були отримані при вивченні дисциплін, які викладаються на першому курсі, особливо з теорії держави і права; закріплення і поглиблення знань у сфері цивільних правовідносин; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою.

Ключові терміни та поняття до теми: приватне та публічне право, предмет цивільного права, особисті немайнові та майнові відносини, метод цивільно-правового регулювання, джерела права, система цивільного права, загальні засади цивільного права, функції цивільного права.

ПЛАН:

1. Поняття цивільного права як галузі права.
2. Предмет цивільно-правового регулювання суспільних відносин.
3. Метод цивільно-правового регулювання.
4. Характеристика загальних засад цивільного права.
5. Функції цивільного права.
6. Відмежування цивільного права від інших галузей права.
7. Система цивільного права.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Що таке право та правовідносини?
2. Цивільне право це приватне чи публічне право? Свою відповідь аргументуйте.
3. В яких значеннях може застосуватись поняття «цивільне право»?
4. Що є предметом цивільного права?
5. Що розуміється під особистими немайновими та майновими відносинами?

6. Яке співвідношення майнових і особистих немайнових відносин, які регулюються цивільним правом?

7. У чому полягають особливості особистих немайнових відносин: що забезпечують природне та соціальне існування фізичної особи?

8. Що розуміється під загальними засадами цивільного права? Назвіть їх.

9. Яка відмінність функцій цивільного права від цілей та завдань цивільного права?

10. Яке наукове визначення цивільного права як галузі приватного права: дискусійні положення.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Визначити теоретичне пізнавальне і практичне значення методу цивільно-правового регулювання.

Завдання № 2

Визначити, які з вказаних суспільних відносин регулюються нормами цивільного права і, відповідно, складають його предмет:

1) відносини між акціонерним комерційним банком (АКБ) «Альфа-Гарант» і гр-ном Ісаєнко, який вніс вклад в АКБ «Альфа-Гарант»;

2) відносини між підприємством і працівником цього підприємства, що виникли у зв'язку з завданням шкоди здоров'ю працівника внаслідок недотримання підприємством правил технічної безпеки;

3) відносини між товариством з обмеженою відповідальністю і громадянином, який придбав товари в кредит у цього господарського товариства;

4) відносини між виконавчим комітетом місцевої Ради депутатів і громадянином Савенком у зв'язку з видачею йому ордера на квартиру;

5) відносини між двома державними підприємствами, які уклали договір поставки;

6) відносини між комерційним банком та організацією, що має розрахунковий рахунок в цьому банку;

7) відносини між гр-ном Бондаренком - працівником акціонерного товариства (АТ), який володіє акціями цього АТ, та акціонерним товариством з приводу звільнення гр-на Бондаренка і виходу його зі складу акціонерів;

8) відносини між податковою інспекцією і фізичною особою, що виникають у зв'язку зі сплатою останньою податку з доходів фізичних осіб.

Завдання № 3

Визначте, чи можна вважати цивільно-правовими відносини, які виникли за таких обставин, і застосовувати до них норми цивільного права:

1) акціонерне товариство «Електрон» передало автотранспортному підприємству для доставки в концерн «Меркурій» свою продукцію - партію телевізорів - на суму 500 000 грн. При перевірці вантажу на складі отримувача виявилася нестача цієї продукції на суму 20 500 грн.;

2) налагоджувач комп'ютерної техніки в науково-дослідному інституті Кондратюк з неухважності вивів з ладу принтер вартістю 800,00 грн., а також знищив з пам'яті переданого йому для ремонту комп'ютера інформацію з результатами експерименту, над якими протягом декількох місяців працював колектив інституту;

3) товариство з обмеженою відповідальністю «Корунд» уклало договір з ТОВ «Розрахунковий центр «Еврика» про передачу останньому в безоплатне користування обладнання для виробництва металовиробів на загальну суму 820 000 грн. Засновник ТОВ «Корунд» - АТ «Перший механічний завод» - заперечував проти безоплатної передачі обладнання і вимагав укласти договір оренди;

4) водій рейсового автобуса Петренко збив пішохода Буркуна, який переходив через проїжджу частину в невстановленому місці. Після видужання Буркун звернувся до автотранспортного підприємства (АТП), на балансі якого знаходився автобус, з вимогою відшкодування збитків. Проте директор АТП відмовився відшкодувати Буркуну збитки, мотивуючи це тим, що по-перше, АТП не несе відповідальності за дії водіїв, по-друге, Буркун переходив проїжджу частину в невстановленому місці.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівец. нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

6. Кузнецова Н.С., Довгерт А.С. Цивільний кодекс України: визнані здобутки кодифікації. *Право України*. 2014. № 2. С. 9-24. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_2_14
7. Харитонов Є.О. Елементи диспозитивного та імперативного регулювання цивільних відносин у Цивільному кодексі України. *Право України*. 2014. № 2. С. 45-56. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_2_14
8. Кохановська О.В. Регулювання немайнових відносин у Цивільному кодексі України: десятирічний досвід. 2014. № 2. С. 57-69. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_2_14
9. Загоруй Л.М. Сфера дії принципу свободи фізичної особи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. Спеціальний випуск*. № 3. 2014. С.329-335.
10. Бірюков І.А. Межі цивільно-правового регулювання відносин, об'єктом яких є життя, здоров'є і тілесна недоторканість. *Право України*. 2015. №1. С. 209-215. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_1_15
11. Мікуліна М.М. Особисті немайнові права фізичних осіб: мозаїка класифікації. *Право України*. 2015. №1. С. 216-221. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_1_15
12. Шимон С.І. Сучасні ознаки майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин. *Право України*. 2015. №1. С. 332-337. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_1_15
13. Осадчук С., Осадчук М. Форми зловживання цивільним правом. *Актуальні проблеми правознавства*. № 4 (2016). С. 68-77. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/issue/view/4>
14. Бутрин-Бока, Паращук Л. Практична реалізація принципів – складових верховенства права у цивільно-правових відносинах. *Актуальні проблеми правознавства*. № 4 (2019). С. 152-158. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/issue/view/33>
15. Кохановська О.В. Особливості оновлення цивільного законодавства України у сфері права на інформацію в умовах розвитку глобального віртуального середовища. *Вісник НАПрНУ*. 2020. № 4. С. 145-160. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprn-4-2020-r>
16. Тур О.Т., Кравчик М.Б., Настасяк І. Ю., Сірант М.М., Стецюк Н.В. Практика застосування міжнародних принципів у приватноправових відносинах. *Вісник НАПрНУ*. 2021. № 4. С. 223-231. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprn-4-2021-r>
17. Погрібний С.О., Кот О.О. Оновлення Цивільного кодексу України як запорука ефективної взаємодії держави та суспільства. *Вісник НАПрНУ*. 2021. № 1. С. 106-114. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprn-1-2021-r>
18. Дворніченко А. Цивільно-правові основи аспекти регулювання цифрового середовища. *Право України*. 2025. № 3. С. 137-150. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2025_3

ТЕМА 2. Цивільне законодавство України

семінарське заняття

1 година

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів стосовно цивільного законодавства України; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою по застосуванню аналогії закону й аналогії права, правил про дію цивільного законодавства у часі, просторі та по колу осіб.

Ключові терміни та поняття до теми: джерела цивільного права, закон, звичай, цивільне законодавство, зворотна сила закону, аналогія закону, аналогія права, правозастосування, межі дії цивільного права, міжнародні договори.

ПЛАН:

1. Поняття та система цивільного законодавства. Співвідношення цивільного права і цивільного законодавства.
2. Система цивільного законодавства України.
3. Цивільно-правовий акт. Структура цивільно-правових актів.
4. Дія цивільного законодавства в часі, в просторі та за колом осіб.
5. Застосування цивільного законодавства за аналогією.
6. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства.
7. Врахування судами при розгляді цивільних справ прецедентної практики Європейського суду з прав людини.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. У якому співвідношенні знаходяться поняття «цивільне право» і «цивільне законодавство»?
2. Що означає система цивільного законодавства?
3. Структура Цивільного кодексу України.
4. Диспозитивні та імперативні норми в Цивільному кодексі України.
5. Яке співвідношення Конституції України та Цивільного кодексу України?
6. Що таке аналогія права та аналогія закону?
7. Яка роль керівних роз'яснень, які містяться у постановках Пленумів Верховного Суду та Пленумів Вищого спеціалізованого суду України по розгляду цивільних та кримінальних справ?
8. Дія цивільної норми у просторі, часі та за колом осіб.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

У 2022 р. господарське ТзОВ «Сенергія» уклало договір оренди земельної ділянки строком на 25 років. Щомісячна орендна плата складала 2 тис. 500 грн. У вересні 2023 р. Управління земельних ресурсів Луцької міської ради надіслало ТзОВ листа, в якому було запропоновано із січня 2024 р. підвищити орендну плату до 3 тис. 200 грн в місяць. Підставою для цього стало прийняття у березні 2023 р. сесією міської ради рішення про підвищення плати за землю. Директор ТзОВ звернувся до юриста за консультацією з приводу правомірності такої вимоги. Чи регулюються відносини, які виникли між ТзОВ «Сенергія» та органами місцевого самоврядування, цивільним законодавством?

Охарактеризуйте дію актів цивільного законодавства у часі та порядок набрання ними чинності.

Надайте правову консультацію.

Завдання № 2

У результаті ДТП, що сталася у м. Кракові, з вини водія АТП, яке знаходилося в м. Кишиневі, жителю м. Ковеля Волинської області Миколайчуку Д. завдано шкоди (розбитий автомобіль «Мерседес», заподіяні тілесні ушкодження, внаслідок чого він став особою з інвалідністю 2-ї групи). Потерпілий звернувся до суду м. Кракова позовною заявою про відшкодування завданої шкоди.

Вказати, законодавство якої держави повинно застосовуватися у зазначеному випадку?

Надайте правову консультацію по ситуації.

Завдання № 3

Офіційним чи неофіційним є тлумачення правових норм:

- а) в науково-практичному коментарі до ЦК України;
- б) в телевізійній передачі з циклу «Право і Закон»;
- в) у виступі народного депутата на міському мітингу;
- г) на прийомі в адвоката в юридичній консультації;
- д) на лекції з цивільного права в юридичному факультеті КНУ імені Тараса Шевченка;
- е) в підзаконному нормативному акті, виданому на виконання закону;
- є) в постанові Пленуму Верховного Суду.

Завдання № 4

1 серпня 2003 р. помер Морозов, після якого відкрилася спадщина у вигляді права власності на квартиру. Потенційними спадкоємцями за законом були його діти - Сергій та Наталія. Сергій протягом 6 місяців після

смерті батька здійснював догляд за квартирою, відремонтував її, сплачував квартирну плату та комунальні платежі (ці дії свідчать про прийняття ним спадщини внаслідок фактичного вступу у володіння та управління нею за ст. 549 ЦК УРСР 1963 р., який був чинним на момент відкриття спадщини).

Водночас Сергій звернувся до нотаріальної контори за оформленням свідоцтва про право на спадщину лише через два роки - 1 серпня 2005 р. Натомість Наталія оформила свідоцтво про право на спадщину на S частку у праві власності на квартиру ще під час дії ЦК УРСР 1963 р. Нотаріус, до якого звернувся Сергій, відмовив йому у видачі свідоцтва, зазначивши, що останній порушив вимоги ст. ст. 1297, 1270 ЦК України.

Сергій вирішив оскаржити відмову нотаріуса у вчиненні нотаріальних дій до суду.

Проаналізуйте прикінцеві та перехідні положення ЦК України та вирішіть справу.

Завдання № 5

Овчаренко Б. , який мав житловий будинок у м. Луцьку, постійно проживав у м. Кишиневі. У поточному році він трагічно загинув у м. Баку. Спадкоємці для вирішення спору звернулися до Луцького міськрайонного суду.

Вирішіть справу по суті.

Закон якої держави необхідно застосувати при вирішенні цього спору?

Надайте правову консультацію.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Папурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

6. Майданик Р.А. Джерела цивільного права України: поняття, система, види. *Право України*. 2015. № 1. С. 294-309. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_1_15

7. Романюк Я.М. Класифікація цивільно-правових норм: доктринальні підходи. *Право України*. 2016. № 4. С. 100-108. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_4_16

8. Ієрархія актів цивільного законодавства по горизонталі базується на визнання Цивільного кодексу України основним актом цивільного законодавства. Доктрина у судовій практиці. *Право України*. 2023. № 11. С. 144. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2023_11

9. Парасюк В.М., Здренник І.В. Гармонізація цивільного та господарського права після скасування Господарського кодексу України: виклики та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 353-362. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>

ТЕМА 3. Цивільні правовідносини

семінарське заняття

1 година

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів стосовно фундаментальної категорії Загальної частини цивільного права - цивільного правовідношення; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо визначення поняття цивільних правовідносин, елементів цивільних правовідносин, класифікації цивільних правовідносин з метою виявлення їх як загальних, так і специфічних характеристик.

Ключові терміни та поняття до теми: юридичний факт, управомочена особа, зобов'язана особа, правосуб'єктність, правоздатність, дієздатність, суб'єктивне право, суб'єктивний обов'язок, правонаступництво, правовідносини, цивільні правовідносини, структура правовідносин, об'єкт цивільних правовідносин, суб'єкти цивільних правовідносин, зміст цивільних правовідносин.

ПЛАН:

1. Поняття цивільних правовідносин, їх елементи та структурні особливості.
2. Зміст цивільних правовідносин.
3. Класифікація цивільних правовідносин.
4. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.
5. Види юридичних фактів.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Що слід розуміти під поняттями «правовідносини», «цивільні правовідносини»?
2. Які відмінності між цивільними та конституційними правовідносинами?
3. Що таке юридичний факт у цивільному праві? За яким критерієм класифікуються юридичні факти?
4. Що таке суб'єктний склад правовідносин?
5. Що таке цивільна правосуб'єктність?
6. Що розуміється під об'єктами в цивільному праві?
7. Що таке юридичний склад і які види юридичних складів?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Визначте, чи мають місце цивільно-правові відносини у наступних випадках:

- 1) укладення шлюбного договору між подружжям Сіренків щодо визначення режиму власності на майно, придбане під час шлюбу;
- 2) укладення договору про сплату неустойки у випадку несвоєчасного виконання зобов'язання;
- 3) укладення договору підряду щодо пошиття одягу;
- 4) укладення трудового договору щодо пошиття одягу;
- 5) сплати пені за прострочення сплати квартирної плати та комунальних послуг за користування житловим приміщенням;
- 6) сплати відсотків за користування кредитом у банку;
- 7) подання заяви про приватизацію житлового приміщення;
- 8) прийняття спадщини;
- 9) укладення міністерством договору про купівлю обладнання для приміщень міністерства.

Завдання № 2

Громадянин Петров уклав договір з товариством з обмеженою відповідальністю «Ремонтбуд» щодо здійснення ремонту своєї квартири. Товариство не встигло у передбачені законом строки завершити ремонтні роботи, пославшись на те, що це сталося не з його вини, оскільки частина матеріалів для ремонту була недопоставлена внаслідок прострочки приватного підприємства «Інтер'єр», з яким був укладений відповідний договір.

Які відносини виникли між громадянином і товариством? Дайте юридичну оцінку аргументам товариства щодо неможливості

відповідати перед громадянином через невиконання своїх зобов'язань за договором третьою особою.

Завдання № 3

Приватна будівельна фірма «Мрія» (замовник) і комбінат «Прогрес» (підрядник) домовились про будівництво цеху. Згідно з укладеним договором підряду замовник повинен передати підрядчику проектно-кошторисну документацію і рішення місцевої адміністрації про відведення землі під забудову, а підрядник повинен побудувати цех із своїх матеріалів і передати його замовнику в термін, визначений договором.

Визначте, що є об'єктом зазначених правовідносин.

Надайте правову консультацію.

Завдання № 4

Дмитрук С. в магазині купив кольоровий телевізор. Проте через три місяці після придбання телевізор згорів. В результаті цього Дмитруку С. були заподіяні збитки в розмірі 30 тис. грн. Дмитрук С. звернувся до заводу-виробника з вимогою про відшкодування збитків. Проте завод ці вимоги не визнав, оскільки, він з Дмитруком С. в договірних відносинах не перебуває, а тому збитки компенсувати відмовляється.

Які особливості виникнення цивільних прав і обов'язків у цьому випадку?

Як варто вирішити цю справу?

Обґрунтуйте свої рішення по даній справі.

Завдання № 5

Повнолітня студентка вищого закладу освіти посварилася зі своїм батьком через особисту неприязнь його до її друга. Батько заборонив їй виходити з дому і запрошувати до себе як своїх подруг, так і друга. Він наказав їй вести домашнє господарство, поратися на кухні та інше. В разі відмови пригрозив нанесенням тілесних ушкоджень та тим, що взагалі вижене з хати на вулицю. Одночасно він розірвав договір на навчання із закладом, де вчилася донька, і відмовився у подальшому сплачувати за її навчання.

Визначте правову приналежність відносин.

Надайте правову консультацію.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. I доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіряк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

6. Бігунець Р.Р. Генеза теоретичних уявлень про юридичні факти в доктрині цивільного права. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 1. С. 179-183. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/27.pdf>

ТЕМА 4. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

семінарське заняття

2 години

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів стосовно правового статусу фізичної особи як учасника цивільних відносин; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо визначення поняття фізичної особи і таких фундаментальних категорій як цивільна правоздатність і дієздатність фізичної особи; розвиток навиків і уміння працювати з вищевказаними поняттями при аналізі конкретних ситуацій.

Ключові терміни та поняття до теми: фізична особа, суб'єкт правовідносин, цивільна правоздатність фізичної особи, цивільна дієздатність фізичної особи, деліктоздатність, емансипація, безвісно відсутній, оголошений померлим, опіка і піклування, місце проживання, акти цивільного стану.

ПЛАН:

1. Поняття фізичної особи. Поняття та обсяг цивільної правоздатності фізичних осіб.
2. Ім'я фізичної особи. Місце проживання фізичної особи.
3. Акти цивільного стану.
4. Фізична особа – підприємець: загальна характеристика.
5. Опіка та піклування над фізичною особою.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Що розуміється під правоздатністю та який її зміст?
2. У яких випадках і в якому порядку допускається обмеження правоздатності?
3. Визначте особливості зміни правоздатності іноземців та осіб без громадянства.
4. Як визначається місце проживання фізичної особи та яке це має правове значення?
5. Чи є тотожними поняття «місце проживання» та «місце реєстрації» фізичної особи?
6. Як співвідноситься суб'єктивне цивільне право з правоздатністю та дієздатністю?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Директор автотранспортного підприємства видав наказ, яким заборонив бухгалтерії виплачувати слюсарю Іванову належну йому заробітну плату і дав розпорядження видавати зарплату його дружині. Прийняття таких заходів у наказі було мотивоване тим, що Іванов зловживав спиртними напоями.

Дайте юридичну оцінку наказу директора.

Завдання № 2

Між Кучеровим і його дружиною склалися неприязні відносини. В липні 1998 року після чергової сварки Кучеров зібрав свої речі і поїхав, нікому не кажучи про те, куди він їде. В січні 1999 року (дату встановити не вдалося) сестра Кучерова одержала від нього лист, в якому брат нічого не написав ні про своє місцезнаходження, ні про свою роботу. Після цього листа ніяких відомостей від Кучерова не було.

Дружина Кучерова, бажаючи вступити в шлюб другий раз, звернулась 20 листопада 2001 року до суду з заявою про оголошення Кучерова померлим.

**Чи є підстави для задоволення позову дружини Кучерова?
Як вона може захистити свої права?**

Завдання № 3

Після заміжжя 15-річна Ковальова разом із своїм чоловіком виїхала на нове місце проживання. Бажаючи продати 1/4 одержаного у спадщину житлового будинку і частину земельної ділянки, вона разом із чоловіком дала оголошення в програму «Пріор». Коли за оголошенням звернулись покупці, батько Ковальової пояснив, що його дочка є неповнолітньою і сама без його

згоди не може укласти договори. Крім цього, він не хоче ділити будь з ким житловий будинок.

Дайте висновок відносно дій сторін.

Який найкращий варіант вирішення конфлікту?

Завдання № 4

Психічно хворий Тучко був визнаний судом недієздатним. Опікуном Тучко було призначено його сестру Єлисеєву.

За відсутності Єлисеєвої Тучко продав килим і магнітофон Баркову, з яким познайомився у магазині. Дізнавшись про це, Єлисеєва пред'явила позов до Баркова про визнання договору купівлі-продажу недійсним і повернення проданих речей. Барков проти позову заперечував, посиляючись на те, що він не знав про недієздатність Тучко.

Чи підлягає позов Єлисеєвої задоволенню?

Завдання № 5

Гончаренко Н. здійснювала приватну нотаріальну діяльність. Її брат, один із засновників ТзОВ «Надія», запропонував їй працювати в ньому юристом, на що Гончаренко Н. погодилась і приступила до роботи. Дізнавшись про це, прокурор району висунув вимогу про звільнення Гончаренко Н. з роботи у ТзОВ на підставі того, що нотаріуси не мають права займатися підприємницькою діяльністю. На це Гончаренко Н. відповіла, що, по-перше, вона працює, за 17 трудовим договором у ТзОВ, отже підприємницькою діяльністю не займається. По-друге, у зв'язку з тим, що вона є приватним, а не державним нотаріусом, на неї не поширюються вимоги заборони; і взагалі заборона працівникам нотаріату займатися підприємницькою діяльністю є обмеженням їх цивільної правосдатності.

На яке коло питань розраховане завдання?

Вирішіть справу.

Надайте юридичну консультацію по задачі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівец. нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

6. Романовська Л. Правоздатність дитини за цивільним законодавством. *Право України*. 2013. №1-2. С.407-413.

7. Шевченко А. М. Фізичні особи в корпоративних правовідносинах відповідно до Цивільного кодексу України: погляд на питання. *Вісник Національного технічного університету України. Київський політехнічний інститут. Політологія. Соціологія. Право*. 2018. № 1. С. 97-101.

8. Павлюк Н.М., Карпюк А.О. Інститут цивільної емансипації осіб неповнолітнього віку: компаративне дослідження. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2025. Серія ПРАВО*. Випуск 88: частина 1. С. 348-352. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>

ТЕМА 5. Цивільна дієздатність фізичної особи

семінарське заняття

1 година

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо такого важливого елементу правоздатності фізичної особи як цивільна дієздатність фізичної особи; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо визначення поняття цивільна дієздатність фізичної особи, її видів і таких фундаментальних категорій як безвісно відсутній, оголошений померлим, опіка і піклування, місце проживання, акти цивільного стану; розвиток навиків і умінь працювати з вищевказаними поняттями при аналізі конкретних ситуацій.

Ключові терміни та поняття до теми: цивільна правоздатність, дієздатність фізичної особи та її види, безвісно відсутній, оголошений померлим, опіка і піклування, місце проживання, акти цивільного стану.

ПЛАН:

1. Поняття, зміст та види цивільної дієздатності фізичних осіб.
2. Обмеження цивільної дієздатності: підстави, порядок і правові наслідки.
3. Підстави, порядок і правові наслідки визнання особи недієздатною.
4. Порядок і правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою.
5. Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Як співвідноситься суб'єктивне цивільне право з правоздатністю та дієздатністю?
2. Чим відрізняються оголошення фізичної особи померлою від визнання фізичної особи безвісно відсутньою?
3. Чим відрізняються оголошення фізичної особи померлою від встановлення факту смерті фізичної особи?
4. Які наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою?
5. Що таке дієздатність і від чого вона залежить?
6. Який обсяг дієздатності неповнолітніх?
7. Які критерії дрібного побутового правочину?
8. Який порядок і умови визнання особи недієздатною?
9. Які підстави і порядок обмеження дієздатності?
10. Що таке дієздатність?
11. Який об'єм дієздатності малолітніх?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Душевнохворий повнолітній Демидов зайшов на двір Коновалова розпалив вогонь, від якого загорівся сарай. Коновалов подав позов до батька Демидова, який був опікуном, про відшкодування завданої шкоди. Не заперечуючи вказаного факту, відповідач заявив, що в момент події він сам знаходився тривалий час на лікуванні і не міг належним чином виконувати свої опікунські обов'язки.

Як необхідні вирішити позов по суті?

Яке значення мають вказані відповідачем обставини?

Завдання № 2

Ковальова звернулася в нотаріальну контору з проханням завірити від імені її 14-річної дочки договір купівлі-продажу будинку, одержаного нею в спадщину. Крім цього, вона продала й інші речі своєї дочки (телевізор, два килими, меблі).

На прохання неповнолітньої Ковальової дільничний інспектор попередив матір про недопустимість без згоди дочки продавати її речі. Мати відповіла, що це не входить в компетенцію поліції, і вона, як мати, має право розпоряджатися майном своєї дочки, а отримані від продажу гроші вона витратила на покупку меблів для своєї квартири.

За повідомленням інспектора відділ опіки та піклування подав позов про визнання укладених правочинів недійсними.

Чи мала право неповнолітня Ковальова одержати у спадщину майно?

Чи могла мати продавати майно своєї дочки?

Як треба вирішити справу?

Завдання № 3

До дня народження 15-річному Володимиру старший брат подарував мопед «Верховина». Через деякий час Володимир за побутовою угодою обміняв мопед на легкий мотоцикл «Мінськ», який через 3 дні було вкрадено. Батько Володимира вимагав повернути мопед, на що одержав відмову. Тоді він звернувся з позовом у суд.

Дайте юридичну оцінку вказаним діям.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання № 4

Середній заробіток 17-річного Алексійчука Р., який працював у ПрАТ, складав 7500 грн. на місяць. Він вирішив придбати розумний годинник, а для цього продати куплений раніше мобільний телефон. Алексійчук Р. продав телефон покупцеві, який зобов'язався заплатити через 10 днів погоджену суму грошей. Дізнавшись про цей правочин, мати Алексійчука Р. заявила вимогу про його розірвання і повернення телефона. При цьому вона вказала, що такий договір суперечить інтересам її сина, оскільки той взагалі може не отримати грошей від покупця. Покупець заявив, що мати не може втручатися в справи свого сина, бо той працює, а телефон був куплений останнім за власні кошти і є його приватною власністю.

На яке коло питань розраховане завдання?

Вирішіть справу.

Завдання № 5

Саша (8 років) і Олег (10 років), граючи надворі, розвели поблизу гаражів багаття, від якого один гараж спалахнув. Власник гаражу звернувся до батьків Саші та Олега з позовом про відшкодування збитків.

Батьки цих дітей заперечували проти позову, посилаючись на те, що їх діти ще недієздатні і тому відповідальність за завдану шкоду не несуть, а вони (батьки) були в момент завдання шкоди на роботі, і тому також не можуть нести відповідальність.

Дайте юридичну оцінку вказаним діям.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011. – Т. 1. – 656 с. Т. 2. – 816 с.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. I доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

6. Шевченко А. М. Фізичні особи в корпоративних правовідносинах відповідно до Цивільного кодексу України: погляд на питання. *Вісник Національного технічного університету України. Київський політехнічний інститут. Політологія. Соціологія. Право.* 2018. № 1. С. 97-101.

7. Павлюк Н.М., Карпюк А.О. Інститут цивільної емансипації осіб неповнолітнього віку: компаративне дослідження. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2025. Серія ПРАВО.* Випуск 88: частина 1. С. 348-352. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>

8. Перейман В.Ю. Обмеження майнових прав фізичних осіб. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024. Серія ПРАВО.* Випуск 85: частина 1. С. 295-299. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/45.pdf>

ТЕМА 6. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

семінарське заняття

1 година

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо правового статусу юридичної особи як учасника цивільних відносин; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо визначення поняття юридичної особи, її сутності і головних ознак, видів юридичних осіб та таких фундаментальних категорій, як цивільна правоздатність і дієздатність юридичної особи; розвиток навиків і умінь працювати з вищевказаними поняттями при аналізі конкретних ситуацій.

Ключові терміни та поняття до теми: юридична особа, правосуб'єктність юридичної особи, сутність юридичної особи, органи юридичних осіб, філії і представництва, ліквідація і реорганізація юридичної особи, підприємства, банкрутство юридичної особи, організаційно-правова форма, способи і порядок створення юридичної особи, засновницький (установчий) договір, статут юридичної особи, реєстрація (перереєстрація) юридичної особи, об'єднання громадян, політична партія,

професійна спілка, творча спілка, релігійна організація, благодійна організація.

ПЛАН:

1. Поняття й ознаки юридичної особи.
2. Правоздатність юридичної особи, її зміст.
3. Виникнення та припинення юридичних осіб. Обмеження діяльності юридичної особи.
4. Філії та представництва.
5. Види юридичних осіб.
6. Засоби індивідуалізації юридичних осіб.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Що визнається юридичними особами та які їх ознаки?
2. Що таке спеціальна правоздатність юридичної особи? Чим вона обумовлена, які правові способи її закріплення?
3. Як здійснюється правоздатність юридичної особи?
4. Як здійснюється індивідуалізація юридичної особи?
5. Які ви знаєте способи утворення юридичних осіб?
6. Які умови та порядок припинення діяльності юридичної особи?
7. Які підстави для визначення юридичної особи банкрутом?
8. У чому перебуває значення статуту (положення юридичної особи)?
9. У чому полягає відмінність правоздатності і дієздатності фізичних осіб від правоздатності і дієздатності юридичних осіб? Яким чином реалізується дієздатність юридичної особи?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Громадяни Іванов та Петров вирішили заснувати товариство з обмеженою відповідальністю. Однак орган державної реєстрації відмовив їм у реєстрації, мотивуючи тим, що кількість учасників товариства з обмеженою відповідальністю повинна бути не менше трьох осіб, оскільки за Законом України «Про господарські товариства» кількість членів ревізійної комісії повинна бути не менше 3-х осіб.

Чи є законними дії органу державної реєстрації?

В яких випадках може бути відмовлено в реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності?

Яким чином громадяни Іванов та Петров можуть захистити свої права та яку аргументацію вони повинні при цьому надати?

Завдання № 2

Громадянин К. був засновником і директором приватного підприємства. Після його випадкової загибелі банк, де у приватного підприємства був відкритий розрахунковий рахунок, відмовився приймати платежі, мотивуючи це відсутністю підпису директора на платіжному дорученні. Серед працівників приватного підприємства не було жодного, кому б колишній директор надав право підпису платіжних документів. Спадкоємцям померлого банк також відмовив у проведенні операцій з розрахункового рахунку приватного підприємства, порадивши їм зачекати 6 місяців. Між тим, контрагенти приватного підприємства вимагають платежів по укладеним договорам та погрожують.

Дайте правову оцінку правовідносинам.

Чи є правомірними дії банку?

Яке рішення може прийняти господарський суд, якщо хтось з контрагентів приватного підприємства звернеться до нього з позовом?

Хто буде представляти приватне підприємство у господарському процесі?

Завдання № 3

На зборах учасників товариства з обмеженою відповідальністю було прийняте рішення про звільнення директора як «такого, що не відповідає посаді». Однак директор відмовився виконувати рішення загальних зборів учасників та залишив у себе печатку, штампи, документацію товариства. Банк, до якого був наданий протокол загальних зборів про звільнення директора, продовжує приймати платіжні документи, підписані директором, аргументуючи це тим, що «директор той, хто має печатку».

Яким чином примусити директора виконати рішення загальних зборів?

Чи є правомірною позиція банку?

Завдання № 4

Юридична особа «Дантист» уклала договір із заводом медичного устаткування на придбання обладнання для стоматологічного кабінету. Після відвантаження обладнання заводом-виготовлювачем було з'ясовано, що в договорі не зазначені найменування відділення банку і номер рахунку юридичної особи «Дантист». У відповіді на вимогу правління заводу повідомити свої платіжні реквізити уповноважена особа юридичної особи «Дантист» повідомила, що не має взагалі рахунку, а її фінансове обслуговування здійснює районний відділ охорони здоров'я. На той час обладнання для стоматологічного кабінету було вже доставлено в лікарню та вмонтовано в приміщенні.

Вирішіть справу по суті.

Завдання № 5

Між Національним бюро розслідувань України (замовник) та ВАТ «Київміськбуд» (підрядник) був укладений договір підряду на капітальне будівництво, відповідно до якого підрядник зобов'язався збудувати і здати замовнику адміністративну будівлю, а замовник – прийняти закінчений будівництвом об'єкт і оплатити його.

Підрядник виконав свої зобов'язання належним чином, будинок був введений в експлуатацію в квітні 2005 року. Замовник не оплатив вартість будівлі, внаслідок чого заборгованість з урахуванням інфляції на 1 березня 2006 року склала 850 тис. грн. В серпні 2005 року НБР було ліквідоване указом Президента України, а будівля передана на баланс Господарського управління КМ України.

Хто повинен виступати відповідачем за позовом підрядника про стягнення заборгованості за договором?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.
2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Твердохліб Ю. Правова природа арбітражного управління підприємством у процедурі банкрутства. *Право України*. 2013. №1-2. С. 418-427.
7. Спасибо-Фатеева І.В. Юридичні особи за Цивільним кодексом України. *Право України*. 2014. № 2. С. 70-79. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_2_14
8. Зеліско А.В. Типологія підприємницьких юридичних осіб приватного права. *Право України*. 2016. № 1. С. 144-151.
9. Спасибо-Фатеева І. Про майнову відповідальність юридичних осіб за зобов'язаннями держави. *Право України*. 2019. № 1. С. 204-216. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2019_1
10. Хоменко В., Хоменко М. Вилучення із державного реєстру (strike off) як альтернатива ліквідації юридичної особи. *Право України*. 2025. № 2. С. 66-89. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2025_2

11. Стеценко М. Право виходу учасника з товариства: доцільність корпоративних договорів у приватних компаніях. *Право України*. 2025. № 5. С. 78-89. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2025_5

12. Ільницька Н.Ф., Кулага Е.В. Сутність та зміст легітимації юридичних осіб за законодавством України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 86: частина 5. С. 380-386. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/57-2.pdf>

ТЕМА 7. Види та організаційно-правові форми юридичних осіб. Держава та публічно-правові утворення як суб'єкти цивільних правовідносин

семінарське заняття
2 години

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо правового статусу юридичної особи як учасника цивільних відносин; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо видів та організаційно-правових форм юридичних осіб, правового статусу держави та публічно-правових утворень як суб'єктів цивільних відносин.

Ключові терміни та поняття до теми: організаційно-правові форми юридичних осіб, товариство, установа, підприємницькі товариства та непідприємницькі товариства, управління товариством, господарські товариства, повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю, акціонерне товариство, виробничий кооператив, правові форми участі держави у цивільних правовідносинах, правові форми участі територіальних громад у цивільних правовідносинах.

ПЛАН:

1. Організаційно-правові форми юридичних осіб: загальна характеристика.
2. Права учасників (засновників, акціонерів, пайовиків) юридичних осіб (корпоративні права).
3. Підприємницькі товариства: загальна характеристика.
4. Правові форми участі держави, територіальних громад у цивільних відносинах.
5. Органи та представники, через яких діють держава, територіальні громади у цивільних відносинах.
6. Відповідальність за зобов'язаннями держави, територіальних громад.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Які передбачені організаційно-правові форми юридичних осіб у цивільному законодавстві?
2. Назвіть відмінності між товариством та установою.
3. Хто здійснює управління товариством та установою?
4. Через які органи діє держава у цивільних відносинах?
5. Через які органи діє територіальна громада у цивільних відносинах?
6. Назвіть види підприємницьких товариства.
7. Хто може заснувати акціонерне товариство?
8. З чого формується статутний капітал акціонерного товариства?
9. Хто затверджує установчі документи виробничого кооперативу?
10. Які особливості участі держави у цивільних правовідносинах?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

В управління юстиції Северодонецької обласної державної адміністрації надійшла заява від голови правління Співки підприємців Луганської області з проханням зареєструвати вказану Співку. Але в реєстрації було відмовлено головним чином на підставі невідповідності деяких положень статуту Співки вимогам чинного законодавства України. Зокрема, в рішенні про відмову в реєстрації вказувалось, що:

- по-перше, в статуті Співки відсутні відомості про права та обов'язки її членів, порядок внесення змін і доповнень до статуту;

- по-друге, для реєстрації не подано протокол загальних зборів підприємців, об'єднаних у Співку, документ про оплату реєстраційного збору, довідку про наявність приміщення для розташування правління Співки;

- по-третє, в статуті вказано, що членами Співки можуть бути громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які досягли віку 16-ти років і займаються підприємницькою діяльністю на території Харківської області, а також юридичні особи за умови сплати ними вступного внеску;

- по-четверте, статутом допускалась можливість перерозподілу коштів та іншого майна Співки між її членами;

- по-п'яте, згідно зі своїм статутом Співка мала право безпосередньо здійснювати господарську та іншу комерційну діяльність;

- по-шосте, статутом Співки передбачена тільки одна підстава її ліквідації - рішення загальних зборів.

Чи правомірна відмова управління юстиції в реєстрації вказаної Співки?

Якими законодавчими актами необхідно керуватися при розгляді зауважень до змісту статуту?

Завдання № 2

Приватний підприємець Герасименко С. подав заяву до господарського суду про ініціювання процедури банкрутства ПрАТ «Грабове». Свої вимоги Герасименко С. підкріпив фінансовими документами про несплату йому з боку ПрАТ «Грабове» 200 тис. гривень протягом п'яти місяців за договором на поставку лісу кругляку. Свої зобов'язання Герасименко С. виконав своєчасно, про 24 що надав акт приймання-передання товару, підписаний сторонами. Суддя відмовився ініціювати процедуру банкрутства й не прийняв заяву, оскільки недостатньою є сума боргу. Крім того, фізична особа не може ініціювати процедуру банкрутства.

Проаналізуйте ситуацію.

Чи вірними є доводи суду?

Надайте правову консультацію по справі.

Завдання № 3

Чи вправі товариство займатися такими видами діяльності, як;

- а) виготовлення і реалізація військової зброї та боєприпасів до неї;
- б) проведення ломбардних операцій;
- в) будівництво житла та інших об'єктів;
- г) страхування;
- д) внутрішні, міжнародні перевезення пасажирів та перевезення вантажів автомобільним транспортом?

Які із вищеназваних видів діяльності товариство вправі здійснювати тільки після одержання спеціального дозволу (ліцензії)?

Який порядок (основні етапи, заходи) створення акціонерного товариства?

Хто приймає рішення про створення товариства та затверджує його статут?

Які документи та в який орган необхідно представити для проведення державної реєстрації товариства?

Підготуйте письмову відповідь на всі поставлені питання.

Відповіді аргументуйте посиланням на діюче законодавство.

Завдання № 4

Луцька територіальна громада уклала з польською фірмою «Консоль» контракт на постачання машини для укладки асфальтового покриття «Broadway» вартістю 2 млн. євро. Польська фірма виконала свої зобов'язання, але територіальна громада не змогла розрахуватися своєчасно через брак коштів. Проте керівництво територіальної громади запевнило, що за її борги розрахується держава.

Проаналізуйте ситуацію.

В якому розмірі держава відповідає за борги територіальних громад?

Надайте правову консультацію.

Завдання № 5

Письменний Т. – голова правління ПрАТ «Світлана» – здійснив відчуження одного з приміщень, яке належало ПрАТ на праві власності, уклавши договір купівлі-продажу з фізичною особою – підприємцем Осиповим І. ПрАТ звернулося з позовною заявою до господарського суду про визнання цього договору недійсним, мотивуючи це тим, що відповідно до статуту ПрАТ Письменний не мав належно оформлених повноважень щодо укладення цього договору. Вирішення питань про відчуження приміщень є виключною компетенцією загальних зборів ПрАТ. Рішенням господарського суду договір купівлі-продажу приміщення ПрАТ було визнано недійсним. Осипчук І. не погодився з прийнятим рішенням і має намір звернутися зі скаргою до апеляційного господарського суду.

На яке коло питань розраховане це завдання?

Яку постанову має прийняти апеляційний господарський суд?

Надайте правову консультацію по справі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

1. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

2. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

3. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

4. Коссак В. Правосуб'єктність державних органів і створюваних ними юридичних осіб у механізмі регулювання цивільних правовідносин. *Право України*. 2019. № 1. С. 154-166. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2019_1

5. Карагусов Ф.С., Коструба А.В. Організаційно-правові форми діяльності юридичних осіб корпоративного типу. *Вісник НАПрНУ*. № 2, 2019. С. 131-146. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprn-2-2019-r>

6. Піддубна В., Панфілова-Турчіна А. Правові форми участі територіальної громади в цивільних правовідносинах. *Науковий вісник*

Ужгородського Національного Університету, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 90: частина 2. С. 163-169. URL:

7. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/90-ch-2>

8. Шпуганич І.І., Суханов М.О. Звернення стягнення на частку у статутному капіталі товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю як підстава припинення корпоративних прав учасника. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 432-437. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>*

9. Піддубна В. Правові форми участі держави в цивільно-правових відносинах. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 85: частина 1. С. 309-314. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/47.pdf>*

ТЕМА 8. Об'єкти цивільних прав (правовідносин)

семінарське заняття

1 година

Мета заняття: формування у студентів необхідних теоретичних знань з теми, визначення поняття об'єктів цивільних прав; уміння застосовувати цивільно-правові норми, ознайомлення із перспективами розвитку норм щодо правового режиму об'єктів цивільних правовідносин відповідно до Конституції України й Цивільного кодексу України; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою, судовою, нотаріальною та іншою правозастосовною практикою.

Ключові терміни та поняття до теми: об'єкти цивільних прав, речі, предмети, гроші, цінні папери, робота, послуги, цифрові речі, результати творчої діяльності, честь, гідність, ділова репутація, тварини як особливий об'єкт цивільних правовідносин, матеріальні та нематеріальні блага.

ПЛАН:

1. Поняття і види об'єктів цивільних прав.
2. Речі як об'єкти цивільних правовідносин.
3. Продукти творчої діяльності, послуги як об'єкти цивільних правовідносин.
4. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних правовідносин.
5. Дії (результати робіт, послуги) та результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкти цивільних прав.
6. Інформація як об'єкт цивільних прав.
7. Цінні папери як об'єкти цивільних прав.

8. Правовий режим окремих видів майна (тварини, житловий будинок, дача, садиба, культурні цінності, гроші, судно, наркотичні засоби та психотропні речовини, зброя та ін.)

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Що розуміється під об'єктом у цивільному праві?
2. Що таке річ?
3. Назвіть класифікацію речей з урахуванням цільового призначення цивільних прав і розходжень їх у правовому режимі.
4. У чому особливість особистих немайнових благ як об'єктів цивільних правовідносин?
5. Що розуміється під результатами творчої діяльності?
6. Що таке цінний папір як об'єкт цивільних правовідносин? Які види цінних паперів найбільш часто використовуються в цивільному обороті?
7. У чому полягають особливості грошей як об'єктів цивільних правовідносин?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Подружжя Мартинових протягом довгого часу колекціонували поштові марки. Після смерті Мартинова у відповідності до складеного ним заповіту належне йому майно повинно перейти в рівних частках до дружини і сина від першого шлюбу.

Дружина Мартинова категорично заперечувала проти поділу колекції, вважаючи, що колекція є неподільною, і пропонувала другому спадкоємцю частку в колекції замінити іншими речами із своєї частки. Син Мартинова вимагав передачі йому відповідної частини колекції в натурі.

Визначити, що належить до подільних і неподільних речей?

Чи можливий поділ колекції марок в натурі?

Як би вирішився спір, якби його предметом були:

- а) порцеляновий столовий сервіз;
- б) колекції старовинних монет;
- в) бібліотека;
- г) зібрання творів українських поетів;
- д) однокімнатна квартира;
- є) жилий будинок.

Завдання № 2

Згідно договору купівлі-продажу, укладеного виробничим об'єднанням «Електрон» і універмагом «Мрія», об'єднання мало передати універмагу 100 одиниць телевізорів.

Умовою договору була попередня оплата придбаного товару і передача його на складі продавця.

Отримавши гроші на свій рахунок 20 жовтня 2005 р., продавець повідомив покупця, що товар знаходиться на складі, де його можна отримати щоденно з 9 до 18 годин.

З'явившись за товаром 23 жовтня 2005 р., покупець дізнався, що на складі була пожежа, в результаті якої частина телевізорів згоріла, а частина була пошкоджена. Продавець відмовився замінити товар, вважаючи виконаними свої зобов'язання.

Універмаг звернувся з позовом до суду. Яке рішення має прийняти суд?

Чи зміниться рішення, якщо покупець звернувся б за товаром в день, коли йому було повідомлено про передачу товару на склад для відвантаження?

Завдання № 3

На межі присадибних земельних ділянок, які належали громадянам Сидоренку і Петрову, росла груша. Коли груша почала плодоносити між власниками ділянок виник спір про право на плоди.

Визначити, хто має право на плоди.

Як врегулювати спір між Сидоренком і Петровим?

Завдання № 4

Після смерті батька громадянка Мироненко дізналась, що видавництво перевидало двічі його книгу, яка десять років назад була видана на підставі договору, укладеного видавництвом і батьком громадянки Мироненко.

Остання звернулася до видавництва з вимогою про сплату гонорару. Видавництво відмовило в зв'язку з тим, що договором було передбачено право на перевидання книги.

Про який об'єкт цивільних прав зазначено у задачі?

Чи входить авторське право до складу спадкового майна?

Чи є у громадянки Мироненко підстави вимагати виплату гонорару?

Завдання № 5

Після публікації в газеті статті про Федоренка, останній, вважаючи, що викладені відомості про нього не відповідають дійсності, вирішив звернутися до суду із заявою про спростування цих даних.

Проаналізуйте дану ситуацію і вкажіть, що є об'єктом неправомірної (на думку позивача) поведінки відповідача?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.
2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Кодинець А.О. Інформація як об'єкт цивільних прав: концепція, методологія, правова природа. *Право України*. 2015. № 1. С. 107-115. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_1_15
7. Заїка Ю., Скрипник В. Інформація в системі об'єктів цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. Вип. 1. С. 240–245.
8. Скрипник В. Донорські органи як об'єкти цивільних правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. Вип. 5. С. 62–67.
9. Спасибо-Фатєєва І.В. Види об'єктів цивільних прав. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 13–18.
10. Речі як об'єкти цивільних прав. Класифікація речей. Майно. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/716/16/>
11. Шемет У.Р., Косяченко К.Е. Об'єкти цивільних прав: особливості та парадокси їх визначення. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30 (69). № 6. С. 56-60. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/6_2019/13.pdf
12. Даниленко О.В. Правовий режим грошей як об'єкт цивільних прав : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.03. Харків, 2017. 19 с.
13. Серебряк С.В. Особливості правового регулювання цифрових прав людини. *Актуальні проблеми права: теорія і практики. Збірник наукових праць СНУ ім. В. Даля*. № 49 (2025). С. 261-272. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/issue/view/59>
14. Мічурін Є.О. Цифрова річ та інші цифрові блага як об'єкти цивільних прав. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 323-327. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>
15. Грабар Н.М. Об'єкти цивільних прав в оновленому цивільному законодавстві: окремі проблеми рекодифікації. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 1. С. 201-205. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/30.pdf>

ТЕМА 9. Правочини як підстави виникнення, цивільних правовідносин

семінарське заняття

2 години

Мета заняття: формування у студентів необхідних теоретичних знань з теми; розкрити поняття юридичного факту як підстави виникнення цивільних відносин; уміння застосовувати цивільно-правові норми щодо визначення правової природи правочину як юридичного факту; ознайомлення із перспективами розвитку норм щодо правової природи правочинів відповідно до Конституції України й Цивільного кодексу України; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою, судовою, нотаріальною та іншою правозастосовною практикою.

Ключові терміни та поняття до теми: юридичний факт, правочин, недійсність правочину, нікчемні і оспорювані правочини, фіктивний правочин, удаваний правочин, реституція, конфіскація, припинення правочину на майбутнє.

ПЛАН:

1. Поняття та види юридичних фактів.
2. Правочин: поняття та загальні вимоги до них.
3. Класифікація правочинів, вчинених з відступом від вимог закону.
4. Правові наслідки вчинення правочину всупереч вимогам закону.
5. Умови дійсності правочину. Воля і волевиявлення в правочині.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Що таке юридичний факт? Як класифікуються юридичні факти?
2. Які види неправомірних дій породжують цивільні права та обов'язки?
3. Чи можуть розглядатися як юридичні акти, що породжують цивільні права та обов'язки, судові рішення?
4. Що таке подія і в яких випадках вона може породити цивільні права та обов'язки.
5. Що таке правочин?
6. По яких ознаках відрізняються від інших юридичних фактів: подій, вчинків, адміністративних актів?
7. Які існують види і форми правочинів?
8. Чи є договір видом правочину і якого правочину?
9. Чи признається мовчання вираженням волі здійснити правочину?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

При розслідуванні кримінальної справи було встановлено, що Федоренко шахрайським шляхом укладав договір з громадянами про купівлю-продаж предметів старовини за ціною, значно нижчою їх реальної вартості. Всі придбані таким чином картини були виявлені і вилучені.

Громадянин Федоренко помер до закінчення розслідування. Слідчий, керуючись поясненнями потерпілих, повернув їм картини.

Спадкоємці Федоренка пред'явили позов про повернення вилучених картин, оскільки вина Федоренка в судовому порядку не встановлена, а кримінальна справа в зв'язку з його смертю закрита.

Вирішіть справу.

Завдання № 2

Адвокат Сидоренко вирішив подарувати своєму племіннику Радченку бібліотеку юридичної літератури до дня закінченій навчання на юридичному факультеті. Про своє рішення Сидоренко повідомив рідним: дружині і дочці, а також написав листа племіннику Радченку. До передачі книг обдарованому дарувальник помер. Донька останнього відмовилась передати бібліотеку Радченку і попросила сплатити за неї 20 500 грн.

Радченко заперечував проти сплати грошей, пославшись на лист, в якому вказувалось, що бібліотеку йому подаровано.

Донька Сидоренка послалась на заповіт свого батька, в якому сказано, що вона є спадкоємцем всього майна.

Як вирішити спір, який виник між донькою померлого Сидоренка і Радченком?

В якій формі укладається договір дарування?

Завдання № 3

Березін домовився із Семеновим про купівлю в нього баяна і заплатив за нього. А коли він прийшов його забирати, то Семенов вийняв баян із футляра і передав покупцеві. На вимогу передати і футляр Семенов відповів, що футляр він придбав окремо від баяна і може його також продати за додаткову суму. Вважаючи, що баян і футляр склали предмет однієї угоди, Березін звернувся з позовом в суд.

Як необхідно вирішити справу?

Підготуйте письмову консультацію.

Завдання № 4

19-річний С. Миронов, студент другого курсу інституту, знаходився на утриманні своїх батьків. Одного разу батько дав йому гроші для придбання пальто. Проте Сергій купив на ці гроші у свого знайомого В. Чанова годинник.

Батько Сергія почав вимагати, щоб син віддав годинник В. Чанову і забрав гроші. Оскільки і син, і Чанов відмовились виконувати ці вимоги, батько звернувся з позовом до суду про визнання договору купівлі-продажу недійсним. Батько заявив, що хоча сину вже 19 років, але свого заробітку він не має, стипендії не одержує і тому не вправі самостійно розпоряджатися грошима.

Вирішіть справу.

Завдання № 5

Нотаріус посвідчила заповіт за яким Собацька Т. заповідала все своє майно чоловікові нотаріуса.

Дайте юридичну оцінку ситуації?

Надайте правову консультацію.

Хто здійснює нотаріальне посвідчення та які правочини мають бути нотаріально посвідчені?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.
2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Ясечко С.В. Проблеми визначення предмета правочину. *Право України*. 2015. № 1. С. 99-106. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_1_15
7. Коструба А.В. Регулятивні юридичні факти у механізмі припинення цивільних правовідносин. *Право України*. 2015. № 1. С. 131-138. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_1_15
8. Бахаєва А. С. Воля та волевиявлення як умови дійсності правочину. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 2. С. 183-189.
9. Коструба А., Хоменко М. Генеза вчення про юридичні факти у науці цивільного права. *Право України*. 2019. № 1. С. 167-185. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2019_1

10. Рушак І.В., Белова М.В. Правомірність правочинів: діалектика приватних та публічних інтересів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 4. С. 405-411. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/87-ch-4>

ТЕМА 10. Недійсність правочину

семінарське заняття

2 години

Мета заняття: формування у студентів необхідних теоретичних знань по темі, уміння застосовувати цивільно-правові норми про недійсність правочину, ознайомлення із судовою практикою з цивільних справ про визнання правочинів недійсними; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою, судовою, нотаріальною та іншою правозастосовною практикою.

Ключові терміни та поняття до теми: юридичний факт, правочин, недійсність правочину, нікчемні і оспорювані правочини, реституція, конфіскація, припинення правочину на майбутнє, збиток, фіктивний правочин, удаваний правочин.

ПЛАН:

1. Поняття та ознаки недійсних правочинів
2. Види недійсних правочинів.
3. Порядок і правові наслідки визнання правочину недійсним. Недійсність частини правочину.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Дотримання яких умов необхідно для дійсності правочину?
2. Які правочини є недійсними? Назвіть види недійсних правочинів.
3. В чому різниця між фіктивними та удаваними правочинами?
4. Які наслідки визнання правочинів недійсними?
5. Що означають поняття «двостороння реституція» та «одностороння реституція»?
6. Які критерії розмежування недійсних правочинів на заперечні і нікчемні? Які типові складові заперечних і нікчемних правочинів закріплені чинним цивільним законодавством?
7. Які ознаки дозволяють розмежувати недійсні правочини на вчинені з пороком волі і вчинені при не співпадінні волі волевиявлення?

8. Які ознаки дозволяють характеризувати недійсні правочини як правочини, вчинені з метою, яка суперечить основам правопорядку і моральності?

9. Які загальні та спеціальні наслідки можуть мати недійсності правочину?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Шістнадцятирічний Кузьма на зароблені ним за літо гроші купив 10 пляшок горілки в сільському магазині і привіз їх до Ужгорода, де був затриманий при спробі їх продати. Крім цього, він купив у Хомарука фотоапарат. При огляді фотоапарата їх знайомим фотографом він з рук останнього впав і став непридатним. А ще він купив контракт АО «Гермес» Чорне золото».

Дізнавшись про укладені його сином договори, батько подав позов про визнання їх недійсними. Представник магазину заявив, що факту продажу горілки не пам'ятає і за діючими правилами торгівлі неповнолітнім спиртні напої не продаються. Хомарук вважає, що Кузьма міг за свої гроші самостійно купувати все, що він забажає, а те, що фотоапарат потребує дорогого ремонту, то це клопоти не його, а власника. Представник АО «Гермес» заявив, що обмежень щодо суб'єктів купівлі їх контрактів не встановлено.

Як необхідно вирішити справу?

Завдання № 2

Борисов звернувся з позовом до Шувалова про визнання за ним права власності на житловий будинок і земельну ділянку. Він вказав, що будинок і присадибна земельна ділянка куплені ним за 1500 доларів і він повністю з продавцем розрахувався, а останній від оформлення договору відмовився і вимагає додатково оплатити плодові дерева і кущі.

Як необхідно вирішити справу?

Які особливості договорів із житловими будинками і земельними ділянками?

Завдання № 3

Щеглов, вирішивши розлучитися з дружиною, продав автомашину за ринковою ціною. При розгляді позову про розірвання шлюбу і розділ майна Щеглова заявила зустрічний позов про визнання договору про продаж автомобіля недійсною і його розділ. Крім цього, вона стверджувала, що останній час чоловік збирається без її згоди продати гараж, і просила до виконання рішення суду накласти на майно арешт.

Яке рішення повинен винести суд?

Дайте розгорнутий висновок по справі.

Завдання № 4

Ігнатова звернулася з заявою до дільничного інспектора про те, що її обманули при обміні житлової квартири. В зимовий період кімната мокріє, а вона страждає астмою і тому часто хворіє. Інспектор відповів, що такі справи не в компетенції поліції, і порадив звернутися з претензією до сім'ї Величко, з якими вона помінялася квартирами. На претензію Величко відповіла, що Ігнатова неодноразово оглядала квартиру і ніяких претензій не було, а до того ж вона зробила ремонт, на який затратила чималі кошти,

Проаналізуйте аргументи сторін.

Дайте письмову консультацію Ігнатовій.

Завдання № 5

Сичук І. купив у Клочко Н. машину, але щоб зменшити витрати на оформлення правочину, вони його оформили як договір дарування. В зв'язку з притягненням Клочка Н. до кримінальної відповідальності і можливістю конфіскації майна слідчий встановив факт такого договору та повідомив прокурора. За позовом останнього суд визнав договір дарування недійсним, а машину і сплачені гроші стягнув на користь держави. В скарзі на рішення суду Сичук І. вказав, що рішення суду, на його думку, незаконне.

Яке рішення повинен прийняти суд? Вирішіть справу.

Надайте правову консультацію.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.
2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Коструба А.В. Правові механізми поновлення прав суб'єктів дефектних правочинів. *Право України*. 2015. № 1. С. 171-178. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_1_15

7. Самбір О. Помилка, що має істотне значення як підстава для визнання правочину недійсним. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 24-28.

8. Таш'ян Р. Доктрина «culpa in contrahendo» в ученні про недійсність правочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 36-40.

9. Поляков Р. Характеристика інституту визнання правочинів недійсними у процедурі банкрутства в Україні. *Право України*. 2022. № 1. С. 203-213. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2022_1

10. Кабенюк Ю. Визнання правочинів недійсними у процедурі неплатоспроможності фізичної особи. *Право України*. 2022. № 7. С. 63-76. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2022_7

11. Про розгляд позову про визнання недійсним оспорюваного правочину судом повинно вирішуватися питання про спростування презумпції правомірності правочину. Доктрина у судовій практиці. *Право України*. 2023. № 10. С. 162. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2023_10

12. Загоруй Л.М., Загоруй І.С. Визнання недійсним нотаріально посвідченого правочину: проблеми та шляхи вирішення. *Актуальні проблеми права: теорія і практики. Збірник наукових праць СНУ ім. В. Даля*. № 49 (2025). С. 105-117. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/issue/view/59>

13. Капліна Г.А., Мезеря О.А. Захист прав споживачів у цифровому середовищі: від римського приватного права до європейських реалій. *Актуальні проблеми права: теорія і практики. Збірник наукових праць СНУ ім. В. Даля*. № 49 (2025). С. 143-152. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/issue/view/59>

14. Гофельд Г.С. Відмежування фраздаторного правочину від фіктивного та удаваного правочинів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 86: частина 2. С. 82-86. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/15-1.pdf>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ТА РЕЧОВИХ ПРАВ І ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

ТЕМА 11. Здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав. Цивільно-правова відповідальність

семінарське заняття
2 години

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо проблем здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків, захисту цивільних прав та інтересів, а також особливостей цивільно-правової відповідальності; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою, судовою, нотаріальною та іншою правозастосовною практикою.

Ключові терміни та поняття до теми: право на захист, форми та способи захисту, самозахист цивільних прав, здійснення права на відшкодування моральної шкоди, відшкодування збитків, правонаступництво, представництво, довіреність, зміст суб'єктивного права, цивільно-правова відповідальність.

ПЛАН:

1. Поняття здійснення цивільних прав і виконання обов'язків. Межі здійснення цивільних прав.
2. правонаступництво. Види правонаступництва.
3. Поняття та зміст суб'єктивного права на захист цивільних прав та інтересів.
4. Підстави виникнення права на захист. Суб'єкт права на захист.
5. Форми та способи захисту цивільних прав та інтересів.
6. Відшкодування та інші способи відшкодування майнової шкоди.
7. Відшкодування моральної шкоди.
8. Цивільно-правова відповідальність: загальна характеристика.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Які є види суб'єктивних цивільних прав і способи їх реалізації?
2. Що таке право на захист і яке його значення?
3. Що розуміється під самозахистом цивільних прав і які її межі?
4. Що таке міри оперативного впливу на контрагента і які є види?
5. Які терміни здійснення суб'єктивних цивільних прав установлені цивільним законодавством?

6. Хто визначає розмір грошового відшкодування моральної шкоди?
7. Підстави для відшкодування моральної шкоди.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Мачуха малолітнього Б., яка була призначена його опікуном, реалізувала майно, яке він одержав у спадщину, в тому числі: акції на пред'явника, предмети домашньої обстановки та вжитку. Крім того, вона без згоди підопічного користувалася автомобілем, який також був успадкований ним.

Б. звернувся до юриста за консультацією щодо правомірності здійснення його опікуном усіх зазначених дій.

Дайте юридичну оцінку діям опікуна.

Завдання № 2

16-річний К. одержав у спадщину після смерті свого діда квартиру, автомобіль, гараж, деякі музичні інструменти та колекцію старовинних грошей.

Колекцію грошей К. вирішив продати своєму однокласнику.

Проаналізуйте дану ситуацію і визначте, чи може К. вчинити вказану дію?

Яким чином він здійснюватиме свої права на інше успадковане майно?

Завдання № 3

20-річний військовослужбовець М. з метою продажу квартири, яку він приватизував, видав своїй матері довіреність на вчинення дій щодо продажу квартири. Довіреність була посвідчена командиром військової частини, де служив М.

Нотаріус відмовився посвідчувати договір купівлі-продажу квартири, зазначивши, що мати М. не вправі розпоряджатися нерухомим майном, оскільки довіреність нотаріально не посвідчена.

Яким чином слід вирішити спір?

Завдання № 4

А. уклав з туристичною фірмою договір про надання туристичних послуг, за яким фірма зобов'язувалася:

1) забезпечити трансфер А. автобусом до м. Будапешт і в зворотному напрямку з прибуттям 8.08.2005 р. приблизно о 12-й годині, а в зворотному напрямку - 15.08.2005 р. приблизно о 9-й годині;

2) забезпечити проживання та надання екскурсійних послуг.

Друга частина зобов'язань за договором туристичною фірмою була виконана належним чином. Разом з тим автобус прибув до місця призначення із запізненням на 12 годин, через що була істотно скорочена екскурсійна програма, а повернувся із запізненням на 10 годин, через що А. не вийшов вчасно на роботу і через це був позбавлений премії.

А. звернувся до суду з вимогою про відшкодування моральної та матеріальної шкоди, посилаючись на невиконання фірмою своїх зобов'язань. Представник останньої з позовними вимогами не погодився, пославшись на те, що запізнення автобусу до місця екскурсії та у зворотному напрямку відбулося через форс-мажорні обставини - істотну затримку автобусу на митниці. А. в свою чергу зазначив, що хоча затримка на 3-4 години на митниці і мала місце, проте автобус прибув не з таким значним запізненням, якби водій через кожні 30 хвилин руху не зупинявся б для його ремонту.

Дайте юридичну оцінку аргументам сторін. Вирішіть справу.

Завдання № 5

На базі неприязних стосунків між Чаркавим М. і Долматовим Г., які працювали в одній державній установі, Чаркавий М. почав розповідати службовцям, що начебто Долматов Г. є хронічним алкоголіком та займає у колег кошти під великий процент, постійно раніше від інших іде з роботи, б'є вдома дружину. Долматов Г. подав позовну заяву до суду про захист своєї честі та гідності.

Що є об'єктом даної ситуації і як повинна вирішитись задача?

Надайте правову консультацію.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

6. Гринишин О.А. Відшкодування моральної шкоди як спосіб захисту цивільних прав. *Право України*. 2014. № 1. С. 76.82. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_1_14

7. Кузнецова Н. Інститут цивільно-правової відповідальності у вітчизняній та зарубіжній цивілістичній доктрині. *Право України*. 2019. № 1. С. 186-203. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2019_1
8. Кот О. Розвиток доктрини приватного права у сфері захисту суб'єктивних цивільних прав. *Право України*. 2019. № 1. С. 117-236. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2019_1
9. Стефанчук Р. Методика компенсації моральної шкоди: Unus Passus ad Creationem. *Право України*. 2019. № 1. С. 237-255. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2019_1
10. Мацегорін О.І. Поняття та зміст захисту цивільних прав. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 143-147.
11. Колісникова Г. Цивільно-правове регулювання захисту прав споживачів як сторони споживчих договорів: порівняльно-правовий аналіз законодавства України та ЄС. *Право України*. 2021. № 4. С. 135-143. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2021_4
12. Дзера О.В., Великанова М.М., Біленко М.С. Перегляд підходів до інституту цивільно-правової відповідальності у процесі рекодифікації Цивільного кодексу України. *Вісник НАПрНУ*. 2022. № 1. С. 106–115. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprn-1-2022-r>
13. Кот О.О., Великанова М. М. Способи захисту цивільних прав: оновлення статті 16 Цивільного кодексу України. *Вісник НАПрНУ*. 2023. № 3. С. 242-256. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprn-3-2023-r>
14. Загоруй Л.М., Загоруй І.С. Превентивний захист цивільних прав: перспективи розвитку. *Актуальні проблеми права: теорія і практики. Збірник наукових праць СНУ ім. В. Даля*. №46 (2023). С. 92-100. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/issue/view/41>
15. Вовк В.М. Цивільно-правова відповідальність за дифамацію у соціальних мережах. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 90: частина 2. С. 30-34. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/90-ch-2>
16. Ковачев П.І. Інститут цивільної конфіскації в світлі практики Європейського суду з прав людини та національний контекст. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 90: частина 2. С. 90-97. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/90-ch-2>
17. Шпирка Р.О. Функції цивільно-правової відповідальності в контексті розвитку штучного інтелекту: традиційні аспекти та нові горизонти. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 90: частина 2. С. 90-97. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/90-ch-2>
18. Ратушна Б.П. Самозахист як форма захисту цивільних прав в умовах воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 401-406. URL:
- 19.
20. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>

21. 19. Терещук М.М. Генеза правового інституту цивільно-правової відповідальності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 419-424. URL: 22. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>

ТЕМА 12. Представництво

семінарське заняття
1 година

Мета заняття: опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо визначення поняття представництва, його підстав та видів і таких фундаментальних категорій як представництво, передоручення, довіреність; уміння аналізувати конкретні життєві обставини стосовно представництва та розвиток навиків і уміння працювати з вищевказаними поняттями при аналізі конкретних ситуацій.

Ключові терміни та поняття до теми: представництво, представник, третя особа, передоручення, довіреність, генеральна довіреність, разова довіреність, спеціальна довіреність, строк дії довіреності, комерційне представництво, форма довіреності.

ПЛАН:

1. Поняття та підстави представництва. Види представництва.
2. Правочини, які може вчиняти представник.
3. Передоручення.
3. Представництво за довіреністю. Поняття і види довіреності, її форма.
4. Припинення представництва за довіреністю.
5. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Які є види представництва.
2. Що розуміється під представництвом?
3. Від чого залежить форма довіреності.
4. Які правові наслідки порушення форми довіреності?
5. Хто має право скасувати дію довіреності?
6. Які підстави для припинення представництва за довіреністю?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

ПрАТ «Колос» звернулося до суду з позовом до агрофірми «Зоря» про визнання недійсним договору на поставку мінеральних добрив. В обґрунтуванні позову було зазначено, що керівник відділу маркетингу, який підписав договір, не мав повноважень діяти від імені ПрАТ. Суд виніс рішення про задоволення позову.

Як повинна бути вирішена ця справа?

Як юридична особа здійснює свої цивільні права та обов'язки?

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Завдання № 2

Восьмидесятирічна Іванюк М., не маючи можливості у зв'язку з фізичною немічністю займатися пошуком покупця на свій дім, вирішила видати довіреність Коваліву С. на укладення договору купівлі-продажу житлового будинку. Для оформлення довіреності Іванюка М. та Ковалів С. звернулися до нотаріуса. Останній відмовив у посвідченні довіреності, вказавши, що Іванюк М. через похилий вік 58 та загальну фізичну слабкість, не може давати звіт своїм діям. Суддя, якому поскаржився на дії нотаріуса Ковалів С., також відмовив у прийнятті скарги, пославшись, однак, на те, що заявник Ковалів С. не має від Іванюк М. повноважень на ведення справи.

Проаналізуйте зазначені у задачі обставини.

На яке питання теми розраховане це завдання? Вирішіть справу.

Завдання № 3

Майборода Г. звернулася до нотаріуса із проханням посвідчити договір, за яким вона передає своїй знайомій Сапсюк С. право на отримання протягом одного року аліментів від її колишнього чоловіка, щоб таким чином розрахуватися за придбаний нею у Сапсюк С. невеличкий меблевий гарнітур.

Що має відповісти нотаріус?

Надайте консультацію сторонам.

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Завдання № 4

Борисов В. звернувся до суду зі скаргою на дії нотаріуса, який відмовив йому в посвідченні довіреності на ім'я батька на право 60 користування та розпорядження автомобілем. Борисов В. вказав, що після закінчення академії він працює в м. Дніпропетровську, де поки що немає свого житла та місця для зберігання автомобіля. У зв'язку з цим він хотів би, щоб автомобіль знаходився за місцем проживання батька в м. Харкові, де він сам проживав до закінчення вузу. Батько має право на управління автомобілем і може забезпечити його технічну справність. Суд визнав правильним відмову нотаріуса, взявши до уваги те, що довіритель і повірений проживають у різних містах, а видача довіреності завжди посвідчує або сумісну

експлуатацію транспортного засобу, або надання послуг володільцю в користуванні автомобілем.

На яке питання теми розраховане це завдання?

Надайте консультацію сторонам. Вирішіть справу.

Завдання № 5

Зотов Б. 1 лютого видав довіреність Потапенку З. строком на два місяці на продаж останнім телевізора за ціною не менше ніж 100 мінімальних заробітних плат. Довіреність була посвідчена командиром військової частини, де працював водієм Зотов Б.. Оскільки комісійний магазин відмовився прийняти телевізор на комісію, а покупця Потапенко З. не знайшов, він, не повідомивши свого довірителя, 10 березня того ж року видав довіреність (у порядку передоручення) в простій письмовій формі строком на шість місяців своєму синові. Останній продав телевізор, але за ціною, вдвічі меншою, ніж вказана в першій довіреності. Зотов Б. зажадав від Потапенка З. відповідної доплати або повернення телевізора, на що останній відповів, що всі претензії треба адресувати не йому, а його синові.

На яке питання теми розраховане це завдання?

Надайте консультацію сторонам. Вирішіть справу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

2. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

5. Серая А. Поняття і правова природа довіреності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 53-57.

ТЕМА 13. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність

семінарське заняття

1 година

Мета заняття: формування у студентів необхідних теоретичних знань по темі, уміння застосовувати цивільно-правові норми стосовно строків та термінів, особливо щодо позовної давності, й аналізувати

конкретні життєві обставини з метою виробітки аналітичного мислення; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою, судовою, нотаріальною та іншою правозастосовною практикою щодо правил визначення та обчислення строків взагалі і строків позовної давності окремо.

Ключові терміни та поняття до теми: позовна давність, строк, термін, перерва, відновлення продовження строків позовної давності.

ПЛАН:

1. Поняття та види строків і термінів у цивільному праві та їх обчислення.
2. Поняття, значення, види та межі дії позовної давності.
3. Початок перебігу, зупинення та переривання позовної давності.
4. Правові наслідки спливу позовної давності. Поновлення позовної давності
5. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Які передбачені строки у цивільному праві?
2. Які правові наслідки пропущення строків у цивільному праві?
3. На які вимоги позовна давність не поширюється?
4. Які наслідки спливу позовної давності?
5. Чи зупиняє перебіг позовної давності залишення позову без розгляду?
6. Які підстави для переривання перебігу позовної давності?
7. Які підстави для зупинення перебігу позовної давності?
8. Чи змінює порядок обчислення та перебігу позовної давності заміна сторін у зобов'язанні?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Управління внутрішніх справ уклало із будівельним управлінням (далі- БУ) договір на будівництво бази відпочинку. Після здачі бази 28 грудня 2021 року протягом першого року експлуатації споруд виявлено ряд недоліків (осідання фундаментів і тріщини в стінах, перекося віконних і дверних блоків та інше).

20 грудня 2022 року УВС звернулось із претензією про стягнення неустойки та проведення ремонту будівель за рахунок БУ. Оскільки відповідь на заявлену претензію не надійшла, то 15 січня 2023 року УВС подало в суд позов. Суддя в позові відмовив на підставі пропуску строків позовної давності.

Чи обґрунтована відмова арбітра?

Яким чином можна захистити інтереси УВС?

Завдання № 2

Корчук В. уклав з Романчуком С. і Хомацьким Д. договір підряду на побудову приватного будинку. В договорі підряду було зазначено, що у разі неналежної якості роботи, виконаної за договором, позов замовником може бути пред'явлений протягом одного року від дня прийняття виконаної роботи.

Встановіть, чи є в даному випадку порушення норм, які встановлюють застосування позовної давності, що застосовується до вимог щодо неналежної якості роботи?

Зробіть правовий аналіз ситуації. Надайте консультацію сторонам.

Завдання № 3

Фурсова 4 листопада 2012 року передала своїй подрузі Кучиній вечірню сукню для того, щоб остання вдягнула її у театр і через 2 дні повернула.

7 листопада 2012 року Кучіна повернула вечірню сукню Фурсовій, і остання, не перевіряючи стану сукні, помістила її до шафи. Деякий час Фурсова не вдягала сукню, потім, діставши її із шафи, виявила, що сукня пошкоджена на рукавах. Пошкодження були виявлені 25 січня 2003 року. Лише через 6 місяців, а саме 25 червня 2013 року, Фурсовій вдалося розшукати Кучіну, яка виїздила за кордон у відрядження. При з'ясуванні обставин пошкодження сукні Кучіна зізналася, що в день, коли ходила до театру, вона пошкодила сукню, тому що вона їй була трохи тісна. Проте, відшкодувати вартість сукні вона відмовилася. Фурсова одразу ж після відмови звернулася до суду з позовною заявою про відшкодування збитків, які їй було заподіяно Кучіною.

З якого моменту почався перебіг позовної давності по цій справі?

Чи закінчився строк позовної давності в даному випадку?

Чи має значення для з'ясування початку перебігу позовної давності визнання Кучіною факту пошкодження речі і відсутність Кучіної певний час у місті?

Завдання № 4

Ковальов О. домовився з бригадою підрядників про виконання ремонту в його 3-кімнатній квартирі. Договір містив, зокрема, пункт, згідно з яким позов до підрядників у разі порушення умов договору може бути заявлено протягом 5 років від часу прийняття замовником роботи.

Чи допущено порушення правових норм, що регулюють позовну давність?

Чи зміниться рішення, якщо в договорі передбачено 2-річний строк позовної давності?

Надайте консультацію по спору.

Завдання № 5

За договором позики 1 липня 2021 р. Коваленко П. отримав від Романова С. грошову суму, еквівалентну 1000 доларів США без визначення строку повернення. Через місяць позикодавець письмово зажадав повернення грошей, але їх не отримав, а 10 серпня того ж року Коваленко П. відбув у довгострокове відрядження. Переказом через систему «Вестерн Юніон» 1 лютого 2022 р. він повернув позикодавцю ½ частку позики, а решту обіцяв сплатити не пізніше 1 травня 2022 р. Після повернення із відрядження у грудні 2022 р. боржника було включено до складу обмеженого військового контингенту Збройних сил України під егідою ООН і направлено в Косово. У вересні 2022 р. Романов С. звернувся з позовом про сплату залишку боргу. Районний суд позову не задовольнив у зв'язку із пропуском позовної давності. У скарзі на рішення суду позикодавець вважає, що строк позовної давності ним не пропущено, а суд припустився помилки.

Проаналізуйте зазначену ситуацію.

Чи є підстави для задоволення скарги?

Надайте правову консультацію сторонам.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.
2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Романюк В. А. Особливості застосування позовної давності та її вплив на суб'єктивне право особи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки.* 2018. Т. 29(68), № 1. С. 43–47.
7. Луць В. В. Строки (терміни) у механізмі правового регулювання цивільних відносин. *Приватне право і підприємництво.* 2019. Вип. 19. С. 87–92.

ТЕМА 14. Особисті немайнові права фізичної особи

Мета заняття: формування у студентів необхідних теоретичних знань з теми, уміння застосовувати цивільно-правові норми, ознайомлення із перспективами розвитку інституту особистих немайнових прав фізичної особи та їх захисту відповідно до Конституції України й Цивільного кодексу України; уміння аналізувати конкретні життєві обставини з метою виробітки аналітичного мислення; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою, судовою, нотаріальною та іншою правозастосовною практикою по захисту особистих немайнових прав фізичної особи.

Ключові терміни та поняття до теми: право на ім'я, право на сім'ю, донорство, право на опіку або піклування, результати творчої діяльності, право на повагу до гідності та честі, право на недоторканість ділової репутації, дифамація, відомості, трансплантація, право на життя, право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу, право на свободу, право на особисту недоторканність, право на донорство, право на інформацію, право на місце проживання, право на недоторканість житла, право на вибір роду занять, право на свободу пересування.

ПЛАН:

1. Поняття та види особистих немайнових прав фізичної особи.
2. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.
3. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.
4. Здійснення та захист особистих немайнових прав фізичної особи.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Що таке дифамація?
2. Що розуміється під правом на повагу до честі та гідності, правом на недоторканість ділової репутації?
3. Якими способами можливе поновлення порушеного особистого немайнового права?
4. У чому полягають особливості відповідальності засобів масової інформації за розповсюдження відомостей, які не відповідають дійсності?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Під час виступу по телебаченню президент компанії «Турист-Інвест» Коваленко заявив, що туристична фірма «Довіра» ошукує своїх клієнтів та надає послуги, не маючи на те відповідної ліцензії. Через півтора місяці адвокати АТЗТ «Довіра» звернулися до суду з позовом до компанії, вимагаючи протягом 1 тижня спростувати поширені відомості як такі, що не відповідають дійсності і додали ліцензію про право на надання туристичних послуг.

Відповідач проти позову заперечував, стверджуючи, крім того, що відповідальною буде телекомпанія.

Чи підлягають задоволенню вимоги позивача?

Вирішіть справу.

Завдання № 2

Глибін звернувся до районного суду з позовом до Петровського про спростування недостовірної інформації, посиляючись на таке. Відповідач, беручи участь у засіданні як представник підприємства «Укравто», даючи пояснення по суті позову прокурора про визнання недійсною приватизації підприємства «Укравто» розповсюджував неправдиві відомості, які ганьблять честь та гідність позивача. Зокрема, він пояснював, що Глибін, коли він був директором державного підприємства «Укравто» під час його приватизації шляхом зловживання службовим становищем незаконно придбав 75% паїв підприємства. Ці відомості позивач просив суд визнати такими, що не відповідають дійсності та компенсувати йому моральну шкоду у розмірі 50 000 гривень.

Яка інформація вважається недостовірною?

Хто має право на її спростування? Вирішіть справу.

Завдання № 3

Комарова О. пред'явила позов до ТзОВ «Славутич» про відшкодування їй моральної шкоди. У заяві позивачка зазначила, що 15 грудня минулого року після оплати покупок у торговому відділі супермаркету її безпідставно затримали працівники відповідача після виходу з торгового залу. У службовому приміщенні її примусово обшукали (перевірили сумку, речі у ній, верхній одяг тощо). Відповідач, заперечуючи проти позову, вказав, що після повідомлення охоронця про вчинення спроби крадіжки товару одним з 73 із покупців, відповідно до Інструкції, що регламентує порядок проведення огляду речей та особистого огляду осіб на охоронюваних об'єктах, затвердженої головним директором ТзОВ «Славутич», Комарову О. було затримано та здійснено її огляд, який засвідчив відсутність у неї неоплаченого товару. Вважаючи, що діями працівників ТзОВ «Січ» було порушено її право на свободу і особисту недоторканість, Комарова О. звернулася до суду.

Які обмеження права на свободу і особисту недоторканість передбачені чинним законодавством?

Вирішіть справу.

Надайте правову консультацію сторонам.

Завдання № 4

Куденко І. звернувся до суду з позовом про відшкодування моральної шкоди, завданої органами попереднього слідства і прокуратури у зв'язку з незаконним утриманням його під вартою, слідством і судом з вересня 2017 р. до червня 2022 р. та його незаконним засудженням. Судом було встановлено, що Куденко І. І. у вересні 2017 р. було затримано за підозрою у вчиненні крадіжки, а у квітні 2018 р. засуджено за цей злочин у вигляді позбавлення волі строком на 5 років. У червні 2022 р. у зв'язку з нововиявленими обставинами рішення суду було скасовано, а Куденка І. звільнено від покарання.

В якому розмірі визначається моральна шкода, завдана незаконним засудженням?

Які особисті немайнові права Куденка І. І. було порушено?

Які обставини можуть враховуватися судом у її визначенні?

Хто буде відповідачем за позовом? Вирішіть справу.

Завдання № 5

Бондаренко В., який працює в магазині «Титан», вирішив перейти на інше місце роботи – до універсального магазину «Мета» на посаду завідувача секції. Так як робота на цій посаді пов'язана з матеріальною відповідальністю, від нього вимагали характеристику з останнього місця роботи. Керівництво магазину «Титан» таку характеристику видало, однак вказало в ній, що Бондаренко В. недобросовісно відноситься до виконання своїх посадових обов'язків і його кваліфікація як товарознавця є низькою. Він, вважаючи, що твердження, які містить у собі характеристика, не відповідають дійсності та ганьблять його честь і гідність, звернувся до директора магазину з проханням про видачу виправленої характеристики. Оскільки йому в цьому було відмовлено, він вирішив звернутися за захистом своїх інтересів до суду.

Чи має право Бондаренко В. звертатися до суду з вимогою зобов'язати керівництво видати йому виправлену характеристику?

Чи можливий захист честі та гідності за нормами цивільного права?

Зробіть правовий аналіз ситуації.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.
2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Загоруй Л.М., Загоруй І.С. Свобода права як особисте немайнове право фізичної особи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2015. Випуск. № 3(71). С. 15-20.
7. Наявність суспільного інтересу не викликає необхідності дотримання положення частини четвертої статті 296 ЦК України. Доктрина у судовій практиці. *Право України*. 2022. № 8. С. 170. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2022_8
8. Клиняна К.М. Особисті немайнові права: рецепція римсько-правових ідей у цивільному праві України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія ПРАВО. Випуск 90: частина 5. С. 395-400. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/90-ch-5>
9. Булеца С.Б. Відшкодування моральної шкоди в разі захисту особистих немайнових прав особи в умовах цифровізації. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 236-424. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>
10. Іванець І.П. Принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 268-274. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>
11. Булеца С.Б. Віртуальна реальність та доповнена реальність та її здатність впливати на особисті немайнові права особи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 1. С. 184-194. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/28.pdf>
12. Гайдук К. Ю. Зміст права на безпечне для життя та здоров'я довкілля: приватноправовий підхід. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Серія ПРАВО. Випуск 84: частина 1. С. 235-240. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/36.pdf>

ТЕМА 15. Загальні положення про право власності

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо центральної підгалузі Загальної частини цивільного права – право власності та речові права на чуже майно; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо ознак цивільно-правових відносин власності та їх відмінностей від інших цивільних правовідносин, форм та видів права власності в Україні.

Ключові терміни та поняття до теми: власність, право власності, право володіння, право користування, право розпорядження, право приватної власності, право державної власності, право комунальної власності, право власності Українського народу, право довірчої власності, виникнення права власності, припинення права власності.

ПЛАН:

1. Власність і право власності. Поняття права власності в об'єктивному змісті і право власності як суб'єктивне право.
2. Здійснення права власності.
3. Форми власності по законодавству України.
4. Момент виникнення права власності у набувача майна.
5. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна.
6. Підстави припинення права власності.
7. Співвідношення права власності та інших речових прав.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Поняття власності і права власності.
2. Що означає право власності в об'єктивному і суб'єктивному значенні?
3. Який зміст права власності?
4. Які форми власності в Україні, їхні суб'єкти?
5. Назвіть початкові і похідні підстави виникнення права власності.
6. Як припиняється право власності?
7. Хто несе ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна?
8. Назвіть підстави набуття права власності.
9. З якого моменту виникає право власності у набувача майна за договором?
10. Назвіть підстави припинення права власності.
11. Яке соціальне призначення власності громадян?

12. Яке місце власності громадян у системі відношень власності в Україні?

13. Як визначити право власності громадян в об'єктивному і суб'єктивному змісті?

14. У чому відмінність понять: приватна, особиста й індивідуальна власність?

15. Які є підстави виникнення права власності громадян?

16. Які правові форми суспільної власності?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

Л. дав у газеті оголошення про продаж телевізора. На оголошення відізався С., якому Л. на словах погодився продати телевізор за 3000,00 грн. Одержавши дану суму, Л. просив зачекати покупця кілька днів, поки він придбає в магазині інший телевізор замість проданого. Проте протягом цього періоду у помешканні Л. сталася пожежа і телевізор згорів. Як було встановлено комісією ЖЕО - пожежа відбулася через коротке замикання.

Дізнавшись про це, С. пред'явив вимогу до Л. про повернення грошей. Л. заперечував, вказавши на те, що сторони досягли згоди щодо укладення договору купівлі-продажу, С. став власником телевізора і, як власник, має нести ризик випадкової загибелі речі згідно ст. 323 ЦК України.

Вирішить спір.

Завдання № 2

Приватний підприємець уклав з банком договір позики, в забезпечення виконання якого передав у заставу недобудовану будівлю. Умовами договору застави було передбачено, що на момент виконання основного зобов'язання заставодавець має завершити будівництво.

Підприємець не зміг виконати основне зобов'язання, і банк звернувся до нотаріуса за вчиненням виконавчого напису про звернення стягнення на предмет застави. Виявилось, що будівництво будівля було завершено, остання була прийнята в експлуатацію, проте право власності на неї заставодавця не було зареєстроване.

За яких умов нотаріус може вчинити виконавчий напис, а банк-кредитор звернути стягнення на предмет застави?

Завдання № 3

Мешканцю м. Луцька Авілову П. на праві приватної власності належав будинок, який хотів придбати за 260 тис. грн. Гаврющенко М., мешканець м. Ківерці. 5 травня 2022 р. Авілов П. і Гаврющенко М. засвідчили договір

купівлі-продажу будинку у нотаріальній конторі, де Гаврющенко М. передав Авілову П. 180 тис. грн., а решту грошей Гаврющенко М. обіцяв передати 20 травня 2022 р. в день переїзду в будинок для проживання. 8 травня у місці розташування будинку стався вибух газу в газомережі, і будинок повністю згорів. Гаврющенко М. звернувся з позовом про витребування від Авілова П. 180 тис. грн. У свою чергу Авілов П. заявив зустрічний позов до Гаврющенка М. з вимогою сплатити 80 тис. грн., вважаючи, що власником будинку став останній.

Як повинна бути вирішена ця справа?

Як визначається момент переходу права власності до набувача за договором?

Надайте консультацію сторонам.

Завдання № 4

Виконком міської ради прийняв рішення про визнання безгосподарним будинку та іншого майна на підставі того, що власник його невідомий і не сплачує обов'язкові платежі і податки. Через два місяці після цього до виконкому звернувся Рогоза А., який стверджував, що власником цього майна є його брат, місцезнаходження якого йому зараз невідоме, але рік тому він отримав від нього листа з м. Кошице. Голова райвиконкому пояснив Рогозі А., що з дня винесення рішення виконкому майно стало державною власністю. Рогоза А. звернувся до юридичної консультації з такими питаннями:

Яке майно вважається безгосподарним і у якому порядку воно може надходити у державну власність?

Чи може його брат звернутися до суду про повернення йому майна?

Як необхідно вирішити справу?

Обґрунтуйте свої рішення по даній справі.

Надайте правову консультацію сторонам.

Завдання № 5

Ковалик К. залишила у спадок онуку і онучці будинок з присадибною ділянкою. За заповітом будинок і присадибна ділянка діляться між ними порівну. Онук через якийсь час на своїй ділянці знайшов скарб і залишив його собі. Онучка дізнавшись про це, почала вимагати від нього поділити скарб, але онук відмовив їй. Онучка звернулась з позовом до суду.

Вирішіть ситуацію по суті.

Надайте правову консультацію сторонам.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.
2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Пацурківський Ю.П. Правовий режим власності: поняття та зміст. *Право України*. 2015. № 1. С. 274-281. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_1_15
7. Спасибо-Фатеева І. Погляди на підстави переосмислення доктрини права власності. *Право України*. 2021. № 5. С. 13-28. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2021_5
8. Ісаєв А. Право власності на гроші. *Право України*. 2021. № 5. С. 119-134. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2021_5
9. Харченко Г. Цивільно-правовий захист володіння власником майна. *Право України*. 2021. № 5. С. 135-148. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2021_5
10. Карнаух Б. Захист власності Європейським судом з прав людини і горизонтальний ефект. *Право України*. 2021. № 5. С. 149-166. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2021_5
11. Спасибо І. Про доктринальні засади реституції власності. *Право України*. 2021. № 5. С. 167-177. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2021_5
12. Цюра В. Припинення права власності на нерухоме майно як спосіб захисту та проблеми його застосування. *Право України*. 2023. № 4. С. 97-105. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2023_4
13. Кучер В.О. Право власності в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. Випуск 90: частина 2. 2025. С. 112-117. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/90-ch-2>

ТЕМА 16. Право спільної власності

*семінарське заняття
1 година*

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо права спільної власності; навчання студентів методам ефективного

опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо її видів, проблем здійснення та захисту права спільної власності.

Ключові терміни та поняття до теми: спільна власність, спільна часткова власність, спільна сумісна власність, визначення часток у праві спільної часткової власності, здійснення права спільної часткової власності, утримання майна, що є у спільній частковій власності, співвласники, переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності.

ПЛАН:

1. Поняття права спільної власності.
2. Види та суб'єкти прав спільної власності.
3. Право спільної часткової власності: загальна характеристика.
4. Право спільної сумісної власності: загальна характеристика.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. В чому особливості правомочності розпорядження в праві спільної часткової власності?
2. Хто має переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності?
3. В чому особливості права спільної власності за участю юридичних осіб?
4. Назвіть підстави припинення спільної сумісної власності.
5. Як поділити майно, що є у спільній сумісній власності?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання № 1

С. мешкав зі своїми батьками у трикімнатній квартирі. Розподіливши особистий рахунок, він приватизував одну кімнату та продав її. Батьки звернулися до суду з позовом про переведення на них прав та обов'язків покупця, оскільки вони є співвласниками квартири і мають право привілейованої купівлі.

Як слід вирішити справу?

Чи є батьки належними позивачами у даній справі?

Завдання № 2

Логвиненко пред'явив позов до Макарової про визнання права на частину сум грошових внесків. Позивач зазначив, що близько 35 років він перебував у фактичному шлюбі з сестрою відповідачки, вів з нею спільне

господарство і на її рахунок в ощадній касі вносилися як її пенсія, так і одержувана ним заробітна плата. Оскільки після її смерті свідоцтво про право на спадщину одержала відповідачка, позивач як спадкоємець другої черги за законом просив визнати за ним згідно зі ст.ст. 368, 370 ЦК України право на половину внеску.

Як слід вирішити справу?

Завдання № 3

Брати Павло та Сергій Іваненки придбали у спільну часткову власність автомобіль (по 1/2 частки кожному). Під час управління автомобілем Павло зі своєї вини зіткнувся з автомобілем А., внаслідок чого була завдана шкода автомобілю А. та автомобілю, належному Іваненкам.

Між братами виник спір, чи зобов'язаний Сергій брати участь у відшкодуванні частини витрат на ремонт автомобіля А. та автомобіля, що знаходиться у їхній спільній частковій власності.

Як слід вирішити справу?

Завдання № 4

Ткаченку Р. належало 60 % в праві власності на житловий будинок, а Співаковій М. – 40 %. За договором міни Ткаченко Р. передав свою частку у праві власності на будинок Слюсаренко О., не попередивши Співакову М. про свої наміри. Співакова М. звернулася до суду з позовом про визнання договору міни недійсним, посилаючись на порушення свого переважного права відповідно до ст. 362 ЦК України.

На які питання розраховане завдання?

Як варто вирішити справу?

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Надайте правову консультацію сторонам.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право :Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

6. Майданик Р.А. Довірча власність в Україні: європейські стандарти і перспективи. *Право України*. 2014. № 2. С. 105-113. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_2_14

7. Кисіль В., Крат В., Мица Ю. Спасибо-Фатеева. Правова природа частки у спільній власності. *Право України*. 2022. № 8. С. 140-156. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2022_8

8. Чорна Ж.Л. Здійснення громадянами права спільної сумісної власності на земельну ділянку. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 1. С. 317-321. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/49.pdf>

ТЕМА 17. Речові права на чуже майно

семінарське заняття
1 година

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо речових прав на чуже майно; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо видів речових прав – права володіння, права користування (сервітут), права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис); права забудови земельної ділянки (суперфіцій) та інших речових прав на чуже майно.

Ключові терміни та поняття до теми: речові права на чуже майно, право володіння, право користування (сервітут), право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис); право забудови земельної ділянки (суперфіцій), захист речових прав

ПЛАН:

1. Речові права на чуже майно: загальна характеристика.
2. Право володіння.
3. Право користування (сервітут).
4. Право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
5. Право забудови земельної ділянки (суперфіцій).
6. Захист речового права на чуже майно.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Як речові права на чуже майно співвідносяться з правом власності?
2. Які види речових прав на чуже майно передбачені ЦК України. Наведіть приклади.
3. Види сервітутів.
4. Хто може бути власником обтяженої земельної ділянки та сервітуарієм?
5. Підстави для припинення сервітуту.
6. Назвіть особливості права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
7. Навіть відмінності між емфітевзисом та суперфіцієм.
8. Назвіть основні підстави виникнення та припинення речових прав на чужі майно.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання №1

Трошкін і Балюк володіли по 1/2 житлового будинку. Балюк над своєю частиною звів ще два поверхи, а також прибудував веранду. Трошкін звернувся з позовом про знесення прибудови, оскільки вона затіняє його частину будинку і садову ділянку (погіршилися врожаї). При з'ясуванні справи встановлено, що проект перебудови будинку затверджений на весь будинок у цілому, але здійснений лише над частиною Балюка.

На яке питання розраховане завдання?

Яка доля позову Трошкіна?

Завдання №2

До дільничного інспектора поліції із заявою звернувся Комаров, в якій вказав, що його сусід висипав на проїжджу частину дороги будівельний матеріал (цеглу, пісок, гравій) і її не звільняє. Внаслідок цього він не може виїхати технікою з двору і своєчасно обробити посіви буряка. При розгляді заяви встановлено, що у Бакуніна після того, як він привіз будматеріали, стався інфаркт і він знаходиться в лікарні. Дільничний відвантажив будматеріали і вивіз їх в балку край села, звідки цегла пропала. Після виходу з лікарні Бакунін подав позов до дільничного про повернення йому втраченого матеріалу.

Зробіть юридичний аналіз описаної ситуації.

Яким чином можуть бути захищені інтереси Комарова?

Як буде вирішена справа, якщо вад подасть ще і позов про відшкодування збитків, що виникли внаслідок несвоєчасної обробки посівних площ?

Яким чином можна захистити право власності Бакуніна?

Завдання №3

В районний відділ поліції надійшла заява від Борійчук, у якій вона просила розшукати вкрадені в неї вночі свиню і корову. В процесі розслідування крадіжки слідчий вияснив, що корова була невідомими особами продана Гавару, який її зарізав. Ні свині, ні злодіїв виявити не вдалося. Борійчук подала в суд позов до Гавари про повернення корови і до сільської ради народних депутатів - про відшкодування вартості свині.

Як необхідно вирішити цивільно-правові питання захисту прав Борійчук?

Завдання №4

Радехівський цукровий завод направив на адресу Харківської кондитерської фабрики два вагони цукру. В результаті залізничної катастрофи 40 тон цукру стали непридатними. Фабрика звернулася з претензією до заводу про повернення частини коштів, які вона передоплатою перерахувала, і одержала відмову. У відповіді на претензію вказувалось, що завод свої зобов'язання виконав повністю, а одержані кошти вже використані. Директор фабрики дав вказівку юрисконсульту підготувати і направити в суд позов до заводу. В прийнятті позову суддя відмовив і вказав на ряд суттєвих помилок.

Які помилки допущені в позові?

Як необхідно вирішити справу по суті?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.
2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
7. Коссак В.М. Речове право на нерухоме майно. *Право України*. 2014. № 2. С. 131-138. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_2_14
8. Яроцький В.Л. Становлення та розвиток інституту самозахисту речових прав. *Право України*. 2014. № 2. С. 150-161. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_2_14

9. Майка Н. Односторонній правочин, як підстава виникнення речових прав на чуже нерухоме майно. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 2. С. 133-137.

10. Давидович А.В. Гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому: проблеми та тенденції правозастосування. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО, Випуск 91: частина 1. С. 317-324. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/91-ch-1>

11. Семиренко П.Я. Виникнення та розвиток права забудови чужої земельної ділянки (суперфіцію). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 407-411. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>

ТЕМА 18. Захист права власності та інших речових прав

семінарське заняття
2 години

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо проблем захисту права власності та речових прав на чуже майно; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо загальних способів захисту, а також щодо спеціальних способів захисту права власності, ознак та елементів кожного із зазначених способів захисту права власності.

Ключові терміни та поняття до теми: віндикаційний позов, негаторний позов, відшкодування збитків, реквізиція, добросовісний набувач, недобросовісний набувач, визнання права власності, відшкодування шкоди, завданої власникові земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель з зв'язку із зниженням їх цінності.

ПЛАН:

1. Поняття і система цивільно-правових способів захисту права власності й інших речових прав.
2. Загальні способи захисту права власності й інших речових прав.
3. Спеціальні способи захисту права власності й інших речових прав.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Як співвідносяться поняття «охорона права власності» та «захист права власності»?
2. Від яких порушень передбачається захист права власності та які цивільно-правові способи захисту?

3. Що таке віндикаційний позов?
4. Які умови задоволення віндикаційного позову?
5. Як захищаються права власника, якщо їх порушення не зв'язане з позбавленням володіння річчю?
6. Що таке негативний позов?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання №1

Н. випадково загубила коштовне намисто, виготовлене для неї за спеціальними ескізами фірмою «Гранд».

Через певний час вона випадково помітила намисто на своїй знайомій О. Остання розповіла, що нещодавно придбала прикрасу «з рук» у знайомого ювеліра, який, в свою чергу, придбав його на стихійному ринку.

Чи має Н. підстави для витребування намиста?

Завдання № 2

Білецький звернувся з позовом до Кондратенко про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину та про визнання за ним права власності на половину будинку і на половину грошового вкладу, посилаючись на те, що він і спадкодавиця Колосова разом вели спільне господарство, він за свої кошти капітально відремонтував будинок, побудував сарай. Однак після смерті Колосової відповідачка Кондратенко (сестра Колосової) успадкувала все майно і тим самим позбавила його права власності на половину будинку і на половину внесків, тобто на майно, яке було набуто за спільні кошти.

Як слід вирішити справу?

Завдання № 3

У січні 2004 року Литвиненко придбав у Бовкуна трикімнатну квартиру, яка належала останньому на підставі свідоцтва про право власності на житло. Коли Литвиненко через деякий час вирішив продати цю квартиру він виявив, що Бовкун залишається зареєстрованим у його квартирі. Бовкун відмовився виписуватися з квартири і Литвиненко вирішив звернутися з позовом до суду.

З яким позовом може звернутися Л.?

Як слід вирішити справу?

Завдання № 4

Тлущкевич Н., яка проживала у Луцьку у будинку, що належав їй на праві приватної власності, здала кімнату Сидоренку Л. строком на один рік.

Після закінчення цього терміну Сидоренко Л. відмовився звільнити кімнату. Тлущкевич Н. звернулася до суду. У суді Сидоренко Л. пояснив, що на підприємстві, де він працює, черга на отримання кімнати підійде через вісім місяців, а жити йому ніде.

Як вирішити спір?

Надайте консультацію сторонам.

Завдання № 5

В судовому засіданні було задоволено позов Іванчук М. про витребування у Пилипчука Р. корови, що належала йому на праві власності. При цьому була встановлена недобросовісність Пилипчука Р., оскільки він хоча і купив цю корову, але знав, що продавець є особою, яка не має права на її відчуження. Іванчук М. просив також стягнути з Пилипчука Р. всі доходи, які той отримав від його корови з часу, коли останньому було вручено повістку у справі про повернення корови. В свою чергу Пилипчук Р. вимагав, щоб Іванчук М. відшкодував йому вартість кормів та інших витрат, які були понесені за весь час утримання ним корови.

Як варто вирішити цю справу?

Який порядок розрахунків при витребуванні майна?

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Надайте консультацію сторонам.

Обґрунтуйте свої рішення по даній справі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.
2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Дзера О.В., Дзера І.О. Віндикаційний позов у теорії та судовій практиці. *Право України*. 2014. № 2. С. 180-196. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_2_14
7. Спасибо-Фатеева І.В. Реституція власності. *Право України*. 2015. № 1. С. 89-98. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_1_15

8. Настіна О. Підстави примусового припинення права власності на землю в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. *Право України*. 2022. № 3. С. 101-115. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2022_33

9. Книш З.І. Цивільно-правова охорона права власності внутрішньо переміщених осіб: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Тернопіль, 2020. 21 с.

10. Тутова Ю.В. Проблематика відмови від права власності в контексті отримання компенсації за знищене майно в умовах збройної агресії. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*, 2025. Випуск 91: частина 1. С. 449-454.

ТЕМА 19. Загальні положення про спадкування

семінарське заняття

1 година

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо підгалузі цивільного права – спадкове право, що забезпечує майнове правонаступництво в правах та обов'язках померлої фізичної особи як учасника цивільних правовідносин; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо ознак спадкового права, його видів.

Ключові терміни та поняття до теми: спадкування, спадкодавець, спадкоємець, заповіт, спадщина, обов'язкова частка у спадщині, трансмісія, утриманці, заповідальний відказ (легат), відкриття спадщини, місце відкриття спадщини.

ПЛАН:

1. Поняття і види спадкування.
2. Відкриття спадщини.
3. Місце відкриття спадщини.
4. Спадкоємці і право на спадкування.
5. Особливості спадкування на окремі види майна.
6. Здійснення, охорона, оформлення спадкоємних прав.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ І САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Які підстави спадкування?
2. Що признається місцем відкриття спадщини і часом відкриття спадщини?
3. Які дії свідчать про прийняття спадщини?

4. У яких випадках спадщина переходить до держави?
5. Який порядок видачі свідчення про право на спадщину і його термін?
9. Як робиться поділ спадкового майна?
6. У чому полягають особливості спадкування на земельну ділянку?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання №1

В автомобільній катастрофі 15 червня 2017 року загинуло подружжя Васюків. На день їх смерті залишилось майно, що складається з спільно набутого майна: будинку, що належить кожному з них по одній другій долі та грошового вкладу в сумі 200 000 тисяч гривень, з яких 10 000 гривень є спільнонабутими, а 190 000 гривень - набуті чоловіком до шлюбу.

Подружжя заповіт не залишило. Спадкоємцями після смерті чоловіка та дружини є їх спільна дочка А. Також, у дружини залишився син К. після першого шлюбу та мати. Всі спадкоємців претендують на спадщину.

Визначте коло спадкоємців.

Які повинен вчинити нотаріус?

Які частки у спадщині отримає кожний із спадкоємців?

Відповідь обґрунтуйте.

Завдання №2

Син народився через чотири місяці після смерті чоловіка. На цій підставі свекруха стверджує, що син права на спадок мати не буде: адже коли відкрився спадок, його ще тоді не було.

Дайте юридичний аналіз ситуації.

Завдання №3

У Петра рік тому помер сусід Зиновій. Незадовго перед смертю (за 2 місяці) він (Зиновій) позичив у Петра 2000 грн., що було оформлено у нотаріуса. Термін повернення боргу – через 2 роки. Коли Петро нагадав вдові покійного про борг, до терміну повернення якого залишилось майже 10 місяців, то вона заявила, що борг повертати не стане.

Дайте юридичний аналіз ситуації.

Завдання №4

23 квітня 2019 року помер громадянин Р., після смерті якого залишилось спадкове майно, а саме 3-кімнатна квартира та дача в м. Харкові. До нотаріальної контори м. Львова звернувся гр. О., який є онуком спадкодавця з заявою про прийняття спадщини.

Чи належить гр. О до якої-небудь черги спадкоємців за законом?

**В якому разі він може одержати свідоцтво про право на спадщину?
До якої нотаріальної контори він повинен звернутись?
Виходячи з фабули задачі визначте спадкоємців.**

Завдання №5

Громадянин А. являється єдиним спадкоємцем на майно, яке залишилось після смерті його матері громадянки С., яка померла 18.09.2018 році, в тому числі, і на жилий будинок по вул. Калинівка 15 Б. Пропустивши встановлений законом строк для оформлення своїх спадкових прав, позивач просить рішенням суду встановити факт прийняття спадщини залишеної після смерті матері та визнати право власності на спадкове майно.

Який строк встановлюється законом для прийняття спадщини?

У якому випадку визнається фактичне прийняття спадщини?

Яке рішення прийме суд?

Відповідь обґрунтуйте.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
2. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Кухарев О. Є. Спадкове право України : навч.-практ. Посібник. Київ.: Правова єдність. 2019. 221 с.
6. Гузь Л.Є. Практика застосування спадкового права в судовій та нотаріальній діяльності. Харків: *Право*, 2015. 888 с.
7. Абрамов М.В. Заподіяння смерті як підстава для усунення від права на спадкування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 2 (8). С. 46-50.
8. Бондарєва М.В. Спадкування права на банківський вклад. *Цивілістична процесуальна думка*. 2016. № 2. С. 6-9.
9. Калініченко О. Форми заповіту за Цивільним кодексом України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2017. Вип. 88. С. 110-113.
10. Абібулаєва Т.Г. Борг як об'єкт спадкування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2017. Вип. 43(1). С. 89-92.

11. Абрамов М.В. До питання співвідношення спадкування за правом представлення та усунення від права на спадкування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 6(1). С. 61-64.
12. Бельтюкова Є. Особливості спадкування майнових прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С. 5-9.
13. Калашник Т.О. Складнощі визнання дійсності заповітів самогубців. *Молодий вчений*. 2018. № 2(02). С. 82-86.
14. Чуловський В.А. Правове регулювання спадкових відносин в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 20 с.
15. Бондар Н.П. Особливості судового порядку зміни черговості спадкування в разі встановлення факту постійного проживання спадкоємця однією сім'єю зі спадкодавцем. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 69-75.
16. Майданик Р.А. Поняття та правова природа спадкового договору за цивільним законодавством України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2019. С. 48-60.
17. Скопиченко О.В. Спадковий договір в системі цивільно-правових договорів. *Молодий вчений*. 2019. № 5. Частина 3. С. 79-82.
18. Кухарев О. Є. Окремі аспекти захисту прав кредиторів спадкодавця у сфері спадкового права. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав : матеріали науково-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова* (Харків, 16 грудня 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 31–34.
19. Кухарев О.Є. Захист прав кредиторів спадкодавця у сфері спадкового права. *Право і суспільство*. 2020. №6. Частина 1. С. 76-81.
20. Антошкіна В.К. Договірне регулювання відносин подружжя : дис. канд. юрид. наук за спец. 12.00.03. Національна академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2020. 208 с.
21. Бичківський О.О. Спадковий договір: проблемі питання законодавчого врегулювання. *Вісник Запорізького національного університету*. 2020. № 2. С. 136-141.
22. Кухарев О.Є. Особливості спадщини як об'єкта цивільних прав. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 164-170.
23. Спасибо-Фатєєва. Проблеми на перетині корпоративних та спадкових правовідносин: як і що спадкується після смерті учасника товариства з обмеженою відповідальністю? *Право України*. 2023. № 9. С. 115-127. URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_2023_9

ТЕМА 20. Види спадкування. Спадковий договір

семінарське заняття
1 година

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо підгалузі цивільного права – спадкове право, що забезпечує майнове правонаступництво в правах та обов'язках померлої фізичної особи як учасника цивільних правовідносин; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо ознак спадкового права, його видів.

Ключові терміни та поняття до теми: спадкування, спадкодавець, спадкоємець, заповіт, спадщина, обов'язкова частка у спадщині, спадкування за заповітом, утриманці, заповідальний відказ (легат), спадкування за законом, спадкування за правом представлення, форма заповіту, недійсність заповіту.

ПЛАН:

1. Поняття і ознаки заповіту.
2. Принцип свободи заповідальних розпоряджень. Обмеження свободи заповідальних розпоряджень. Обов'язкова частка у спадщині.
3. Черги спадкоємців за законом. Порядок закликання до спадкування за законом.
4. Підстави та наслідки визнання спадкового майна відумерлим.
5. Особливості спадкування окремих видів майна (авторських прав, цінних паперів, часток у господарських товариствах, приватних підприємств, земельних ділянок, квартир та будинків, які перебувають у процесі приватизації, обов'язків померлого спадкодавця).
6. Спадковий договір: поняття, природа, елементи і виконання.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання №1

В. Чаусов під час відкриття спадщини та після спливу строку, встановленого для її прийняття, перебував на дійсній військовій службі за межами України. Посилаючись на наявність поважних причин пропуску строку для прийняття спадщини, він звернувся до суду із заявою про надання йому додаткового строку, достатнього для подання до нотаріальної контори заяви про відмову від спадщини на користь одного із спадкоємців, які вже прийняли спадщину. Суд у прийнятті заяви до розгляду відмовив, пославшись на те, що чинне спадкове законодавство не передбачає можливості у спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини, і якому визначений додатковий строк для її прийняття, відмовитись від спадщини.

Чи обґрунтована позиція суду?

Завдання №2

Іванюта звернулася до суду та просить визнати за нею право власності на земельну ділянку розміром 0,10 га, яка рішенням виконкому Овруцької міської ради передана у приватну власність П.Ж., мотивуючи тим, що після смерті чоловіка вона прийняла спадщину і отримала свідоцтво про право на належну їй частину будинку № 4 по вул. Механізації в м. Овручі. Чоловіку передано у власність земельну ділянку для обслуговування будинку і він є власником земельної ділянки, чим порушується його право.

Що таке спадщина?

Який механізм прийняття спадщини?

Яке рішення повинен прийняти суд? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання № 3

Громадянин похилого віку Соколов уклав з Мацевичем спадковий договір, за яким Соколов виступив відчужувачем, а Мацевич - набувачем. Мацевич зобов'язувався до настання смерті Соколова упорядковувати належну Соколову земельну ділянку та доглядати за його домашніми тваринами. До настання смерті Соколова Мацевич трагічно загинув. Його спадкоємці звернулися до Соколова з вимогою про передачу їм у власність майна, що було предметом спадкового договору. Соколов у задоволенні заявлених вимог відмовив, заявивши, що зазначене майно перейшло б до Мацевича і, відповідно, після його смерті, до його спадкоємців, лише в тому випадку, коли б Мацевич помер після відкриття спадщини Соколова. Водночас Соколов погодився оплатити спадкоємцям Мацевича фактичні витрати, які поніс Мацевич у зв'язку з виконанням умов спадкового договору, за умови, що це не суперечитиме чинному законодавству. З метою одержання консультації щодо свого питання Мацевич звернувся до юриста.

Яким повинен бути зміст юридичної консультації?

Завдання № 4

Громадянин С. склав заповіт, за яким усе своє майно заповів у рівних частинах внукам К., П., Т. та О. 20 листопада 2004 року С. помер.

Після його смерті залишилось майно: будинок (140 тис. грн.), автомобіль (15 тис. грн.), телевізор, холодильник, імпортні меблі та інші предмети домашньої обстановки (30 тис. грн.) та вклад в банку (12 тис. грн.).

Т. та П. подали заяву у нотаріальну контору про прийняття спадщини, К – відмовився від належної йому частини спадщини в користь сестри Т., з якою проживав спадкодавець, О. не вчинив жодних дій, що свідчить про прийняття спадщини.

З заявами про прийняття спадщини звернулися також Г. (брат померлого) та Ж. (дочка померлого).

Що таке заповіт?

Визначте коло спадкоємців.

Визначте склад спадщини кожного із спадкоємців. Відповідь обґрунтуйте.

Завдання № 5

У лютому 2004 року громадянин Н. пред'явив позов до С. про визнання заповіту недійсним і поділ спадкового майна.

Позивач зазначав, що його мати склала заповіт на належний їй будинок на користь відповідачки С. – своєї дочки (сестри позивача) перебуваючи у важкому стані, в якому не могла керувати своїми діями.

У судовому засіданні Н. змінив підстави позову і просив визнати заповіт недійсним у зв'язку з порушенням таємниці останнього та недотримання порядку його укладення.

Як зазначав позивач, що підтвердили свідки Ж. та О., заповіт був складений у палаті лікарні, у присутності інших хворих, посвідчений лікарем і в цей же день вручений відповідачці.

Що таке заповіт?

У якому випадку заповіт може вважатися недійсним?

Визначте процедуру укладення заповіту відповідно до цивільного законодавства.

Дайте правовий аналіз спору та вирішіть справу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

6. Кухарєв О. Є. Спадкове право України : навч.-практ. Посібник. Київ.: Правова єдність. 2019. 221 с.

7. Бичківський О.О. Спадковий договір: проблемі питання законодавчого врегулювання. *Вісник Запорізького національного університету*. 2020. № 2. С. 136-141.

8. Крушельницька Г. Проблемні питання переходу права власності на зброю в порядку спадкування. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 13-18.

9. Кухарев О. Сутність спадкової трансмісії у спадковому праві України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 73-81.

10. Уразовська О.С. Спадкування права на земельну ділянку за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2019. 20 с.

11. Самойлова І. Спадковий договір: правова природа за законодавством України та країн Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 54-59.

12. Кухарев О. Є. Зміст диспозитивності при встановленні заповідального відказу у спадковому праві України. *Слово Національної школи суддів України*, 2018. № 1. С. 28–36.

13. Кухарев О. Є. Управління спадщиною: стан та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей*. Випуск 46. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2018. С. 77–88.

14. Кобзар В.В. Актуальні питання правового регулювання спадкування за заповітом. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2015. Серія ПРАВО. Випуск 32. Том 2. С. 45-48.

15. Ветчінова О.О. Правове регулювання спадкування в період воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 245-249. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>

ТЕМА 21. Право інтелектуальної власності: загальні положення

семінарське заняття
1 година

Мета заняття: закріплення та поглиблення знань студентів щодо відносин права інтелектуальної власності: авторського права і суміжних прав, права промислової власності, інших видів результатів творчої діяльності, яким надається правова охорона; навчання студентів методам ефективного опанування нормативним матеріалом, науковою літературою та правозастосовною практикою щодо елементів цих відносин, якими є суб'єкти, об'єкти і зміст авторських правовідносин в Україні.

Ключові терміни та поняття до теми: права інтелектуальної власності, об'єкти права інтелектуальної власності, суб'єкти права

інтелектуальної власності, особисті немайнові права інтелектуальної власності, майнові права інтелектуальної власності, способи захисту права інтелектуальної власності, авторське право, суміжні права, винахід, корисна модель, промисловий зразок, компонування напівпровідного виробу, раціоналізаторська пропозиція, комерційне найменування, торговельна марка, географічні зазначення, комерційна таємниця

ПЛАН:

1. Поняття та види інтелектуальної власності.
2. Поняття права інтелектуальної власності. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності.
3. Суб'єкти, об'єкти та підстави виникнення права інтелектуальної власності.
4. Зміст права інтелектуальної власності.
5. Здійснення права інтелектуальної власності. Строк чинності прав інтелектуальної власності.
6. Захист права інтелектуальної власності.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання №1

Після видання гумористичної повісті письменника Павлова С. під назвою «З життя мільйонерів» він звернувся до юридичної консультації із проханням пояснити, чи має місце порушення його прав, якщо: його твір було видано в перекладі з української мови на російську без згоди автора; артист Богданов К. використав уривок з його повісті для створення концертного номера, який включив до свого репертуару і виступав з ним, не узгодивши це з Павловим С., а один із таких виступів транслювала радіостудія; главу повісті було надруковано у розважальному журналі; поет Берестов Л. видав свої вірші під такою ж назвою і, як вважає Павлов С., хоча вони тематично не мають ніякого відношення до його повісті, Берестов Л. використав популярність повісті для розповсюдження свого твору; композитор Сушко А. написав пісню на слова діалогу з повісті і видав її; письменник Раєвич Т. на основі сюжету однієї з глав повісті написав гумористичну сценку, яка використовується в цирку.

Чи були порушені права Павлова С.?

Хто повинен відповідати за порушення авторських прав?

Обґрунтуйте свої рішення по даній справі.

Завдання №2

ТзОВ «АРС» звернулося до господарського суду з позовом про заборону ТзОВ «Ніка» випуску та розповсюдження творів прикладного мистецтва

(сувенірів), знищення всіх примірників контрафактних творів та форм для їх виготовлення, стягнення 10 000 грн. компенсації за порушення авторських прав або незаконно отриманого прибутку, а також відшкодування заподіяної моральної шкоди у розмірі 5 000 грн. В суді було встановлено, що ТзОВ «АРС» на основі договору набуло виключні права на скульптурні серії «Флора-фауна натюрель», «Люди-ляльки», «Новорічні святкові». Авторські права ТзОВ «АРС» були зареєстровані Державним агентством України з авторських та суміжних прав у січні 2020 р. Про свої виключні авторські права ТзОВ «АРС» сповістило шляхом зазначення на кожній скульптурі знака копірайт (©). ТзОВ «Ніка» зробило копії керамічних фігур та передало їх для розповсюдження до торгової мережі.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Вирішіть ситуацію та надайте консультацію.

Обґрунтуйте свої рішення по даній справі.

Завдання № 3

Бельгійська фірма подала в Держдепартамент інтелектуальної власності заявку на видачу патенту. У заяві вказувалося, що заявка користується конвенційним пріоритетом, тому що аналогічна заявка була подана в Бельгії ще півтора роки тому. Департамент відмовився прийняти заявку та зажадав від фірми, по-перше, сплати заявочного мита, тому що всі заявки від іноземних заявників обкладаються митом, по-друге, надання у місячний термін копії первісної заявки. Одержавши квитанцію про сплату мита та копію первісної заявки, була розглянута заявка та прийнято рішення про видачу патенту. У рішенні Комітету зазначалося, що хоча за період між подачею заявок у Бельгії та Україні у ряді держав були опубліковані відомості про зроблений винахід, однак заявник користується конвенційним пріоритетом, тому ці публікації не перешкоджають видачі патенту.

Які особливості патентування винаходів іноземцями?

Чи правомірна вимога про сплату заявочного мита?

У який термін іноземний заявник зобов'язаний надати копію первісної заявки?

Чи обґрунтоване рішення про видачу патенту?

Завдання № 4

Павлюк О. отримав у Департаменті інтелектуальної власності України патент на винахід «Установка для виготовлення цукерок». За його замовленням було виготовлено кілька таких установок, які він продав ТзОВ «Літо». Довідавшись, що ТзОВ «Літо» отримує значний прибуток від використання установок, він заявив позов про стягнення плати за користування винаходом. Під час відрядження до Молдови Павлюк О.

виявив, що ТЗОВ «Зима» займається випуском і реалізацією установок для виготовлення цукерок на території Молдови, України і Швеції.

Павлюк звернувся до ТЗОВ «Зима» з вимогою припинити незаконні дії і відшкодувати йому завдані збитки. Керівництво ТЗОВ «Зима» вважає, що виключні права Павлюка не поширюються на територію Молдови, тому вони можуть вільно використовувати його винахід. Павлюк О. звернувся за консультацією до патентного повіреного.

Проаналізуйте обставини ситуації.

Яку консультацію повинен дати патентний повірений?

Вирішіть ситуацію та надайте консультацію.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Цивільне право : Підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с. Т. 2. 816 с.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. І доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

3. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

4. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.

5. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

6. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.

7. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: формування, інститути, напрями розвитку за заг. ред. Ю. М. Капіци. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 1104 с.

8. Право інтелектуальної власності. Підручник. За заг. ред. д.ю.н., проф. Булеци С.Б., к.ю.н., доц. Чепис О.І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с.

9. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: підручник Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. Київ: «Центр учбової літератури». 2017. 504 с.

10. Загоруй Л.М., Загоруй І.С. Цифрова спадщина: проблеми формування і перспективи. *Актуальні проблеми права: теорія і практики. Збірник наукових праць СНУ ім. В. Даля. № 47 (2024). С. 71-82. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/issue/view/46>*

11. Капліна Г.А., Гуркіна В.В. Розвиток захисту права інтелектуальної власності в умовах збройної агресії. *Актуальні проблеми права: теорія і практики. Збірник наукових праць СНУ ім. В. Даля. №45 (2023). С. 55-59. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/issue/view/36>*

12. Болокан І.В. Інформація і право на інформацію. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 90: частина 2. С. 16-22. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/4-1.pdf>

13. Зайцева-Калаур І.В., Цвігун І.М. Авторське право в ретроспективі розвитку: погляд сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 90: частина 2. С. 57-69. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/4-1.pdf>

14. Печерова Н.Г. Об'єкти суміжних прав за законодавством України та міжнародними договорами: особливості правової природи, доцільність виділення в окрему групу об'єктів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 90: частина 2. С. 153-162. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/4-1.pdf>

15. Циронян М.С. Особливості охорони об'єктів інтелектуальної власності в умовах фешн індустрії. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 91: частина 1. С. 463-469. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/91-ch-1>

16. Сухан С.С. Об'єкти інтелектуальної власності військовослужбовців. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 91: частина 1. С. 339-345. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/91-ch-1>

17. Тарасенко Л.Л., Тарасенко Х.Ю. Торговельні марки: позиції Верховного Суду та проблеми правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 89: частина 1. С. 419-426. URL:

18. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/89-ch-1>

19. Попова Н.О. Захист прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю в Україні та Європейському Союзі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 388-393. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/88-ch-1>

20. Морозов О.М., Пригоцький В.А., Воюцька В.С. Договірне регулювання об'єктів права інтелектуальної власності на виконання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 4. С. 392-397. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/63.pdf>

21. Старченко О.О. Основні тенденції забезпечення правової охорони авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 1. С. 293-298. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/45.pdf>

22. Еннан Р.Е. Здійснення і захист авторських прав у цифровому середовищі (в мережі Інтернет). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 1. С.

101-107. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/18-1.pdf>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ВСІХ ТЕМ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. Прийнятий Верховною радою України 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За редакцією професора Ю.С. Червоного. URL: <https://jurkniga.ua/contents/naukovo-praktichniy-komentar-simeynogo-kodeksu-ukrayini.pdf>
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
6. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
7. Про іпотеку : Закон України від 5 червня 2003 р. № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>
8. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>
9. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
10. Про банки та банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
11. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>
12. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.
13. Про транспорт : Закон України від 10 листопада 1994 р. № 232/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>
14. Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів: Конвенція ООН від 11 квітня 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text
15. Про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів: Конвенція ООН від 14 червня 1974 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_002#Text

16. Житловий кодекс України від 30 червня 1983 р. № 5464-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
17. Кодекс торгового мореплавства України від 23 травня 1995 року № 176/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>
18. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 року № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>
19. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
20. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
21. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
22. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
23. Про оренду землі: Закон України від 6 жовтня 1998 року № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>
24. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду: Закон України від 1 грудня 1994 року № 266/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>
25. Про регулювання бартерних (товарообмінних) операцій у зовнішньоекономічній діяльності: Закон України 23 грудня 1998 року № 351-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/351-14#Text>
26. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : закон України від 15 травня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
27. Про захист від недобросовісної конкуренції : закон України від 7 червня 1996р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>
28. Про науково-технічну інформацію : закон України від 23 червня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12/ed20110509#Text>
29. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : закон України від 01 липня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#top>
30. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
31. Про охорону прав на зазначення походження товарів : закон України від 16 грудня 1999. URL: https://zakononline.ua/documents/show/204510__593248
32. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : закон України від 15 грудня 1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
33. Про охорону прав на промислові зразки : закон України від 15 грудня 1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>

34. Про охорону прав на сорти рослин : закон України від 21 квітня 1993 № 3116-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12/ed20201016#Text>

35. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : закон України від 12 липня 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>

36. Про господарські товариства : закон України від 19.09.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

Узагальнена судова практика

1. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 N 9. URL: http://yuricom.com/ua/legal_practice/court

2. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної особи та юридичної особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1. URL: http://yuricom.com/ua/legal_practice/court

3. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08#Text>

4. Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>

5. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text>

6. Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 року № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va009700-06#Text>

7. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09#Text>

8. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992р. Урядовий кур'єр. 1992. № 29; з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>

9. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду

від 04.06.2010 №5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text>

10. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду від 24.10.2008. №13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08#Text>

11. Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ: Постанова Пленуму Верховного Суду від 16.04.2004. №7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-04#Text>

12. Про судову практику у справах про необхідну оборону: Постанова Пленуму Верховного Суду від 26.04.2002. №1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02#Text>

13. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним: Постанова Пленуму Верховного Суду від 28.03.1972 № 3 із змінами та допов. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72#Text>

14. Про судову практику в справах про виключення майна з опису: Постанова Пленуму Верховного Суду від 27.08.1976 № 6 із змінами та допов. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-76#Text>

15. Про практику застосування судами України статті 105 Цивільного кодексу України: Постанова Пленуму Верховного Суду від 19.05.1975 №9 із змінами та допов. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-75#Text>

16. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності: Постанова Пленуму Верховного Суду від 22.12.1995 №20 із змінами та допов. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-75#Text>

Базова література

1. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL:<http://dspace.lvduvs.edu.ua/>

2. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua>

3. Парасюк М.В., Парасюк В.М., Грабар Н.М., Цивільне право України (загальна частина) (у схемах та таблицях): навч. посіб. Львів : Растр-7, 2020. 364 с. URL:<http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

5. Цивільне право : особлива частина. Практикум : навч. посіб.[для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. 264 с. URL:<https://er.dduvs.in.ua/bitstream/>

6. Цивільне право (особлива частина) : навч. посібник / за заг. ред. : Н.М. Процьків, В.М. Никифорака. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/>
7. Актуальні проблеми приватного права : практикум / Менів Л. Д., Амеліна А. С., Білоус Т. Й. та ін. ; за заг. ред. Л. Д. Менів. Ірпінь : Університет ДФС України, 2018. 200 с. URL: <https://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/2-5.pdf>
8. Цивільне право України: підручник. У 2-х частинах / За ред. проф. Р.Б. Шишки. Ч. 2. Особлива. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 996 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12445.pdf>
9. Цивільне право України : навч. посіб. до складання вступ. випробування в магістратуру у форматі ЗНО / В. І. Борисова, К. Ю. Іванова, Б. П. Карнаух, Ю. Є. Ходико. Харків : Право, 2021. 396 с. URL: <https://pravo-izdat.com.ua/>
10. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. Т. 1. 656 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r56.pdf>
11. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків: Право. 2011. Т. 2. 816 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENМК/CPU_2.pdf
12. Договір як універсальна правова конструкція : монографія /А. П. Гетьман, В. І. Борисова, О. П. Євсєєв та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Харків: Право, 2012. 432 с. (Серія «Харківська правова школа»). URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2013/dogovor_2012.pdf
13. Договірні форми розпорядження майновими правами та об'єкти авторського права: монографія / кол. авторів; за наук. ред. Мироненко Н.М.; НДІ ІВ НАПрН України. Київ: Інтерсервіс, 2014. 248 с. URL: <http://ndiiv.org.ua/Files2/dogov.%20formy.pdf>

**ОРИЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ
З ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ
З ДИСЦИПЛІНИ
«ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО»
(ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)**

1. Поняття цивільного права як приватного права та як галузі права. Місце цивільного права в системі галузей права.
2. Предмет та метод цивільно-правового регулювання.
3. Функції сучасного цивільного права та їх загальна характеристика.
4. Принципи цивільного права та їх загальна характеристика.
5. Джерела цивільного права та їх види.
6. Система сучасного цивільного права.
7. Поняття і структура цивільного законодавства. Співвідношення цивільного права і цивільного законодавства.
8. Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.
9. Цивільне право як наука. Система і завдання навчальної дисципліни «Цивільне право».
10. Поняття та особливості цивільних правовідносин.
11. Зміст цивільних правовідносин.
12. Класифікація цивільних правовідносин.
13. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Поняття юридичних фактів.
14. Види юридичних фактів.
15. Суб'єкти цивільного права та їх загальна характеристика.
16. Поняття, ознаки та обсяг правоздатності фізичної особи. Виникнення та припинення правоздатності фізичної особи. Правоздатність іноземців та осіб без громадянства.
17. Запобігання обмеженню можливості фізичної особи мати цивільні права та обов'язки.
18. Ім'я та місце проживання фізичної особи. Акти цивільного стану.
19. Поняття та зміст цивільної дієздатності фізичної особи.
20. Види цивільної дієздатності фізичних осіб.
21. Обмеження дієздатності фізичної особи: підстави, порядок та правові наслідки.
22. Визнання фізичної особи недієздатною: підстави, порядок та правові наслідки.
23. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: підстави, порядок та правові наслідки.
24. Оголошення фізичної особи померлою: підстави, порядок та правові наслідки.
25. Правовий статус фізичної особи-підприємця.
26. Опіка та піклування як цивільно-правові інститути.
27. Поняття та ознаки юридичної особи. Сутність юридичної особи.
28. Організаційно-правові форми юридичних осіб.

29. Правоздатність юридичної особи та її зміст.
30. Порядок державної реєстрації юридичної особи.
31. Установчі документи юридичної особи. Органи юридичної особи.
32. Способи створення юридичних осіб.
33. Філії та представництва юридичної особи.
34. Припинення юридичних осіб.
35. Форми припинення юридичних осіб: реорганізація та ліквідація.
36. Види реорганізації юридичних осіб.
37. Виділ юридичної особи.
38. Порядок ліквідації юридичної особи. 39. Види юридичних осіб.
40. Особливості цивільної правосуб'єктності держави.
41. Участь держави в цивільних правовідносинах.
42. Правосуб'єктність Автономної Республіки Крим як суб'єкта цивільного права. Участь АРК в цивільних правовідносинах.
43. Правосуб'єктність територіальних громад як суб'єктів цивільного права. Участь територіальних громад в цивільних правовідносинах.
44. Здійснення цивільних прав. Межі здійснення цивільних прав. Зловживання цивільним правом.
45. Виконання цивільних обов'язків.
46. Способи захисту цивільних прав та інтересів. 47. Поняття і види об'єктів цивільних прав.
48. Оборотоzdатність об'єктів цивільних прав.
49. Речі як об'єкти цивільних прав. Поняття речей. Класифікація речей та її правове значення.
50. Цінні папери як об'єкти цивільних прав. Групи та види цінних паперів. 51. Передання прав за цінними паперами.
52. Результати робіт та послуги як об'єкт цивільних прав.
53. Результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкт цивільних прав. 54. Інформація як об'єкт цивільних прав.
55. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних прав.
56. Поняття та ознаки правочинів. Волевиявлення як суть правочину.
57. Види правочинів.
58. Умови чинності правочину. Презумпція правомірності правочину.
59. Форма правочину. Способи волевиявлення.
60. Державна реєстрація правочину. Місце вчинення правочину.
61. Строки у правочині. Правочини, щодо яких правові наслідки пов'язуються з настанням певної обставини.
62. Тлумачення зміста правочину.
63. Відмова від правочину.
64. Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону.
65. Недійсність правочину.
66. Правові наслідки недійсності правочину (окремих його частин).
67. Види недійсних правочинів. Нікчемні та оспорюванні правочини.
68. Фіктивні та удавані правочини.

69. Поняття та підстави представництва.
правочину представником.
71. Передоручення.
72. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень.
73. Види представництва.
74. Представництво за довіреністю. Комерційне представництво.
75. Види довіреностей.
76. Форма та строк довіреності.
77. Підстави припинення представництва за довіреністю.
78. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.
79. Випадки недопущення представництва.
80. Поняття і значення строку та терміну в цивільному праві. Роль і місце строків та термінів у цивільних правовідносинах.
81. Визначення строку та терміну. Початок перебігу строку. Закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку.
82. Класифікація цивільно-правових строків.
83. Строки здійснення суб'єктивних цивільних прав.
84. Строки захисту цивільних прав.
85. Поняття позовної давності, її зміст та межі дії.
86. Загальна та спеціальна позовна давність.
87. Початок перебігу позовної давності.
88. Зупинення перебігу позовної давності.
89. Переривання перебігу позовної давності.
90. Закінчення строку позовної давності. Правові наслідки пропущення строку позовної давності.
91. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
92. Поняття та ознаки особистих немайнових прав.
93. Види особистих немайнових прав.
94. Зміст особистого немайнового права.
95. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.
96. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.
97. Поняття та зміст права власності.
98. Право приватної власності. Суб'єкти права приватної власності.
99. Право державної власності. Суб'єкти права державної власності.
100. Право комунальної власності. Суб'єкти права комунальної власності.
101. Право власності на землю (земельну ділянку). Суб'єкти права власності на землю (земельну ділянку).
102. Право власності на житло. Суб'єкти права власності на житло.
103. Підстави набуття права власності.
106. Право спільної часткової власності: поняття та зміст. Суб'єкти права спільної часткової власності.

107. Поділ майна, що є спільною частковою власністю.
108. Право спільної сумісної власності: поняття та зміст. Суб'єкти права спільної сумісної власності.
109. Поділ майна що є у спільній сумісній власності.
110. Засади захисту права власності.
111. Право власника на вимогу майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Предмет віндикаційного позову.
112. Права власника на вимогу майна від добросовісного набувача. Права і обов'язки добросовісного набувача.
113. Захист права власника від порушень, непов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).
114. Визнання права власності. Визнання незаконним правового акта, що порушує право власності.
115. Види речових прав на чуже майно та їх захист.
116. Суб'єкти права володіння чужим майном.
117. Підстави виникнення та припинення права володіння чужим майном.
118. Обов'язки недобросовісного володільця. Умови неможливості вимагання майна з незаконного володіння іншої особи.
119. Поняття користування чужим майном. Встановлення та зміст сервітуту.
120. Право користування чужою земельною ділянкою, або іншим нерухомим майном.
121. Підстави припинення сервітуту.
122. Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
123. Договір про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб: строк дії та зміст.
124. Підстави припинення права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.
125. Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).
126. Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови.
127. Права та обов'язки землекористувача.
128. Підстави припинення права користування земельною ділянкою для забудови.
129. Правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою.
130. Поняття права інтелектуальної власності. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності.
131. Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності.
132. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності.
133. Особисті немайнові права інтелектуальної власності.
134. Майнові права інтелектуальної власності.

135. Строк чинності прав інтелектуальної власності.
136. Використання об'єкта права інтелектуальної власності. Передання майнових прав інтелектуальної власності та здійснення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам.
137. Права інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору на замовлення.
138. Наслідки порушення права інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності судом.
139. Поняття і джерела авторського права.
140. Об'єкти авторського права. Твори які не є об'єктом авторського права.
141. Суб'єкти авторського права. Первинне і похідне авторське право.
142. Співавторство. Нероздільне і роздільне співавторство. Умови співавторства.
143. Виникнення авторського права. Особисті немайнові права автора.
144. Майнові права інтелектуальної власності на твір.
145. Твір: поняття, ознаки, його використання.
146. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір. Правові наслідки закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір.
147. Поняття суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав.
148. Виникнення суміжних прав.
149. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав.
150. Використання виконання.
151. Використання фонограми, відеограми.
152. Використання передачі (програми) організації мовлення.
153. Строк чинності суміжних майнових прав.
154. Захист авторського і суміжних прав.
155. Поняття та джерела права промислової власності.
156. Об'єкти промислової власності. Придатність винаходу, корисної моделі та промислового зразка для набуття права інтелектуальної власності на них.
157. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Умови та порядок видачі патенту. Строк дії патенту.
158. Суб'єкт права промислової власності на винахід, корисну модель і промисловий зразок.
159. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
160. Строк чинності та дострокове припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
161. Правові наслідки припинення чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід корисну модель, промисловий зразок.

162. Відновлення чинності достроково припинених виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

163. Визнання прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок недійсними. Право попереднього користувача на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

164. Право інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми.

165. Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію. 166. Право інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин. 167. Поняття та правова охорона комерційного найменування.

168. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування. Припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування.

169. Поняття торговельної марки. Суб'єкти права власності на торговельну марку.

170. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку. Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку.

171. Строк чинності та дострокове припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку.

172. Визнання прав інтелектуальної власності на торговельну марку не дійсними. Право попереднього користувача на торговельну марку.

173. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення.

174. Поняття комерційної таємниці. Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю.

175. Охорона комерційної таємниці органами державної влади.

176. Строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до семінарських занять з дисципліни
«Цивільне та сімейне право. Загальна частина»
для здобувачів вищої освіти денної форми навчання
галузь знань D Бізнес, адміністрування та право
спеціальності D8 «Право»
(Електронне видання)

Укладачі:

Галина Анатоліївна Капліна
Людмила Миколаївна Загоруй

Редактор

Техн. редактор

Оригінал-макет

О.В. Маслош

О.В. Маслош

Підписано до друку _____
Формат 60x84¹/₁₆. Папір типограф. Гарнітура Times.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. №. Облік. вид. арк. _____.
Тираж ___ екз. Вид. № _____. Замов. № _____. Ціна договірна.

Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Адреса видавництва: вул. Іоанна Павла II, 17
Тел.+38(050)218 04 78, факс (06452) 4 03 42
e-mail: vidavnictvoSNU.ua@gmail.com